

**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
RESİM ANASANAT DALI**

**FAHRELNİSSA ZEİD RESİMLERİNDE KADIN FİGÜRLERİNİN
RENK, DOKU VE GEOMETRİK FORM BAĞLAMINDA
İNCELENMESİ**

Cansu ÖZ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Leyla KODAMAN

ISPARTA, 2025

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ

Bu tez 10/02/2025 tarihinde Resim Anasanat Dalı **yüksek lisans** öğrencisi Cansu Öz tarafından savunulmuştur ve aşağıdaki jüri üyeleri tarafından **oy birliği/oy çokluğu** ile kabul edilmiştir.

DANIŞMAN	Doç. Dr. Leyla KODAMAN	İmza:
ÜYE	Prof. Dr. Mehmet ÖZKARTAL	İmza:
ÜYE	Prof. Dr. Sadettin SARI	İmza:

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

İmza ve Mühür

Doç. Deniz ÇELİKER
SDÜ Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürü

Bu çalışma tarafından desteklenmiştir.

Proje No :

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları aldığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim (.../.../2025).

Cansu ÖZ

İmza

ÖNSÖZ

Fahrelnissa Zeid'in "Yaşam sevgisi ve yaratma sevgisi olmadan sanat yoktur, sanat eserleri yoktur. Çünkü biz kendi kendimize yetemeyiz." dediği gibi insanın var olduğu her toplum sanatla bütünleşecektir ve insanla değer kazanacaktır.

Her konuda, her zaman tecrübeli bilgisi, sanata verdiği değeri kendine ve öğrencilerine aşıl原因an, yeri geldiğinde bir anne şefkati ile yaklaşan çok kıymetli ve çok sevdiğim Doç. Dr. Leyla Kodaman'a, güler yüzü ve desteği ile yanımda olan saygıdeğer Prof. Dr. Mehmet Özkartal'a, yüksek lisans dönemimde eğitim aldığım değerli Prof. Dr. Sadettin Sarı'ya, lisans eğitiminden bu yana her zaman yanımda olan ve desteğini esirgemeyen canım arkadaşım, Fikriye Günbeyi'ne, uzak yol demeden bütün bilgisini, yardımını, ablalığını eksik etmeyen Yüksek Lisans arkadaşım olan kıymetli Buse Aybüke Uyanık'a ve her daim sevgisini ve sabrını gösteren en büyük hazinem olan sevgili eşim Ali Öz'e ve canım oğlum Mehmet Efe Öz'e sonsuz teşekkürlerimi borç bilirim.

Cansu ÖZ
Isparta, Şubat 2025

ÖZET
**FAHRELNİSSA ZEİD RESİMLERİNDE KADIN FİGÜRLERİNİN RENK,
DOKU VE GEOMETRİK FORM BAĞLAMINDA İNCELENMESİ**

Cansu ÖZ

Süleyman Demirel Üniversitesi

Güzel Sanatlar Enstitüsü

Resim Anasanat Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Yıl: 2025, Sayfa: 80

Danışman: Doç. Dr. Leyla KODAMAN

Bu tez çalışmasında, Osmanlı döneminden Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar uzanan döneme şahitlik etmiş, gelişmeleri ve kültürü yakından deneyimlemiş ayrıca Sanayi-i Nefisse Mektebi'nin ilk kadın öğrencilerinden biri olarak karşımıza çıkan Fahrelnissa Zeid ve eserleri ele alınmıştır.

Sanatçı, o dönemlerde toplumda yer alan güçlü bir kadın figürü olmanın yanı sıra çok yönlü oluşuyla eserlerini üretmiş ve başarılarıyla tarihte önemli bir yere sahip olmuştur. Bu doğrultuda tezin amacı Fahrelnissa Zeid resimlerinde kadın figürlerinin renk, doku ve geometrik form bağlamında incelenmesi olarak belirlenmiştir. Yapılan alan taraması sonrasında alanda çalışılmak istenen konu ile ilgili herhangi bir çalışma olmadığı görülmüştür. Zeid gibi resim sanatına eserleriyle katkıda bulunan bir sanatçının alandaki önemine vurgu yapmak amacıyla sanatçının eserleri incelenmiştir.

Fahrelnissa Zeid'in, renkli hayatından ve sanat yolculuğundan bahsedilip sanatın farklı dalları ile ilgili olan aile fertlerine de kısaca değinilmiştir. Daha sonra resim sanatında geçmişten günümüze kadın figürü kavramı üzerinde durulmuştur. Sanat elemanlarından olan renk, doku ve geometrik form açıklanarak resim sanatı tarihine katkıda bulunmuş sanatçıların eserleriyle sanat elemanları örneklendirilmiştir. Açıklaması yapılmış olan renk, doku ve geometrik formun Fahrelnissa Zeid resimlerinde uygulanış biçimleri incelenmiştir. Ve bu inceleme sonrasında sanatçının eserlerinden esinlenilerek sanatsal üretim yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Fahrelnissa Zeid, Kadın Figürü, Renk, Doku, Geometrik Form

ABSTRACT

ANALYSIS OF FEMALE FIGURES IN FAHRELNİSSA ZEİD PAINTINGS IN THE CONTEXT OF COLOUR, TEXTURE AND GEOMETRICAL FORM

Cansu ÖZ

Suleyman Demirel University

Institute of FineArts

Painting Department

MA Thesis

Year: 2025, Page: 80

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Leyla KODAMAN

In this thesis, Fahrelnissa Zeid, who witnessed the period from the Ottoman period to the foundation of the Republic, experienced developments and culture closely, and was one of the first female students of the Sanayi-i Nefisse School, and her works are discussed.

In addition to being a strong female figure in the society at that time, the artist produced her works with her versatility and had an important place in history with her achievements. Accordingly, the aim of the thesis is to examine the female figures in Fahrelnissa Zeid's paintings in terms of colour, texture and geometric form. After the literature review, it was seen that there was no study on the subject to be studied in the field. In order to emphasise the importance of an artist like Zeid who contributed to the art of painting with her works, the works of the artist were examined.

Fahrelnissa Zeid's colourful life and her artistic journey are mentioned and her family members who are related to different branches of art are briefly mentioned. Then, the concept of the female figure in the art of painting from past to present has been emphasised. Colour, texture and geometric form, which are art elements, are explained and art elements are exemplified with the works of artists who contributed to the history of painting art. The application of colour, texture and geometric form in Fahrelnissa Zeid's paintings are examined. And after this examination, artistic production was made inspired by the works of the artist.

Keywords: Fahrelnissa Zeid, Female Figure, Colour, Texture, Geometric Form

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
GÖRSELLER DİZİNİ.....	vi
KISALTMALAR DİZİNİ	ix
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

1. FAHRELNİSSA ZEİD	3
1.1. Fahrelnissa Zeid'in Hayatı	3
1.2. Fahrelnissa Zeid'in Sanat Hayatı	6

II. BÖLÜM

2. RESİM SANATINDA KADIN, RENK, DOKU VE GEOMETRİK FORMLAR.....	11
2.1. Resim Sanatı ve Kadın İmgesi.....	11
2.2. Resim Sanatında Renk.....	18
2.3. Resim Sanatında Doku.....	20
2.4. Resim Sanatında Geometrik Formlar	23
2.5. Fahrelnissa Zeid Resimleri	26
2.5.1. Fahrelnissa Zeid Resimlerinde Kadın İmgesi	26
2.5.2. Fahrelnissa Zeid'in Kadın Resimlerinde Renk	31
2.5.3. Fahrelnissa Zeid'in Kadın Resimlerinde Doku.....	37
2.5.4. Fahrelnissa Zeid'in Kadın Resimlerinde Geometrik Formlar	43

III. BÖLÜM

3. SANATSAL ÜRETİM.....	52
3.1. Çalışma 1	52
3.2. Çalışma 2	53
3.3. Çalışma 3	54
3.4. Çalışma 4	56
3.5. Çalışma 5	57
3.6. Çalışma 6	58
3.7. Çalışma 7	60
3.8. Çalışma 8	61

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	66
KAYNAKÇA	69
EKLER.....	77

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel 1. Şakir Paşa Ailesi.....	3
Görsel 2. Ağabeyi “Halikarnas Balıkcısı” Cevat Şakir Kabaağaçlı, 1970’ler	4
Görsel 3. Fahrelnissa ve Kardeşi Aliye Berger, 1947, Londra	5
Görsel 4. Fahrelnissa Zeid, İnas Sanayi-i Nefise Mektebinde Öğrenciyken, 1919-1920	6
Görsel 5. Fahrelnissa Zeid, İnas Sanayi-i Nefise Mektebi Balosunda, İstanbul, 1921	6
Görsel 6. Fahrelnissa Zeid, 10 Rue Jean-Bart’taki Atölyesinde	7
Görsel 7. Zeid’in Galerie Aujourd’hui, Brüksel’deki Kişisel Sergisinden Görünüm, 1956	8
Görsel 8. d Grubu, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi’nde Düzenlenen Dokuzuncu Sergisi Açılışı	8
Görsel 9. Fahrelnissa Zeid ve Oğlu Nejat Melih Devrim	9
Görsel 10. Nejat Devrim’in Kartviziti	9
Görsel 11. Nejat Devrim’in Paris’teki İlk Kişisel Sergisinden Görünüm, Galerie Allard, 1947	10
Görsel 12. Nejad Devrim, İsimsiz, 1948.....	10
Görsel 13. Nejad devrim, Alyoşa, 1946	10
Görsel 14. Brassempouy’da Bulunan Fildişi Kadın Başı.....	13
Görsel 15. Lespugue Venüsü	13
Görsel 16. Antik Mısır Emziren Kadın Heykeli	14
Görsel 17. Berlin Mısır Heykelleri Müzesi.....	14
Görsel 18. Mısır Dönemine Ait Kabartma	14
Görsel 19. Nefertiti Büstü	14
Görsel 20. Milo Venüsü, Louvre Müzesi.....	15
Görsel 21. Venüs’ün Doğuşu, Sandro Botticelli, 1485 Dolayları, Floransa.....	16
Görsel 22. Fra Angelico, Meryem’e Müjde, 1430-45 Arası, Fresk, San Marco Manastırı, Floransa	16
Görsel 23. Leonardo Da Vinci, Meryem’e Müjde, 1472 Civarı, Galleria Degli Uffizi, Floransa.....	17
Görsel 24. Leonardo Da Vinci, Mona Lisa, 1503 civarı, Louvre Müzesi, Fransa	17
Görsel 25. Vincent Van Gogh, Cafe Terrace at Night, 1888	18
Görsel 26. Vincent Van Gogh, Ayçiçekleri, 1888	18
Görsel 27. Claude Monet, Sola Dönmüş Kadın, 1866.....	19
Görsel 28. Claude Monet, Weeping Willow, 1918.....	19

Görsel 29. Lucio Fontana, Mekansal Kavram, Bekleme	20
Görsel 30. Yves Klein, Gelsenkirchen Opera Tiyatrosu'nda Çalışan Yves Klein, 1958	21
Görsel 31. Yves Klein, Untitled Anthropometry, 1960	21
Görsel 32. Anselm Kieffer, Düşmüş Melekler	22
Görsel 33. Anselm Kieffer, Eğrelti Otlarının Sırrı.....	22
Görsel 34. Paul Cézanne, Karnaval Gecesi, 1888, Puşkin Müzesi, Moskova.....	23
Görsel 35. Picasso “Ayna Karşısındaki Kız”	23
Görsel 36. Piet Mondrian, Kahverengi ve Grili Kompozisyon, 1913.....	24
Görsel 37. Piet Mondrian, Mavi Kırmızı ve Sarılı Kompozisyon, 1921	24
Görsel 38. Piet Mondrian, Kompozisyon No 05, 1914.....	24
Görsel 39. Piet Mondrian, Grey Tree, 1911	24
Görsel 40. Gustav Klimt, Öpücük, 1907-1908	25
Görsel 41. Gustav Klimt, Adele Bloch-Bauer Portresi 1903-1907.....	25
Görsel 42. Gustav Klimt, Hayat Ağacı, 1909	25
Görsel 43. Fahrelnissa Zeid, İstanbul’da Çekilmiş Bir Vesikalık, 1925 Civarı.....	26
Görsel 44. Fahrelnissa Zeid, Büyükannem, 1915	27
Görsel 45. Fahrelnissa Zeid, Eskiz, 1926.....	28
Görsel 46. Fahrelnissa Zeid, Eskiz, 1926.....	28
Görsel 47. Raad Zeid Al-Hussein Koleksiyonu, fotoğraf: Adila Laidi- Hanieh.....	29
Görsel 48. Raad Zeid Al-Hussein Koleksiyonu, fotoğraf: Adila Laidi- Hanieh.....	29
Görsel 49. Otoportre, 1936.....	30
Görsel 50. Fahrelnissa Zeid, İstanbul’daki Kışlık Dairem, 1943.....	31
Görsel 51. Fahrelnissa Zeid, Büyükdere’deki Yazlık Evim, 1943	31
Görsel 52. Fahrelnissa Zeid, Üçüncü Mevki Yolcuları, 1943.....	32
Görsel 53. Fahrelnissa Zeid, İstanbul’da bir kış günü, 1944	32
Görsel 54. Fahrelnissa Zeid, Polonezköy, 1944.....	33
Görsel 55. Fahrelnissa Zeid, Otoportre	33
Görsel 56. Fahrelnissa Zeid, Mona	34
Görsel 57. Fahrelnissa Zeid, Madam Caron.....	35
Görsel 58. Fahrelnissa Zeid, Alyoşa, 1973	35
Görsel 59. Fahrelnissa Zeid, Portreler Koleksiyonu	36
Görsel 60. Fahrelnissa Zeid, Portreler Koleksiyonu	36
Görsel 61. Fahrelnissa Zeid, Mağarada İnziva.....	37

Görsel 62. Fahrelnissa Zeid, Güneşe Tapanlar	38
Görsel 63. Fahrelnissa Zeid, Masal Sarayı.....	38
Görsel 64. Fahrelnissa Zeid, Yeniden Doğuş.....	39
Görsel 65. Fahrelnissa Zeid, Rose Larock	40
Görsel 66. Fahrelnissa Zeid, Endless Thoughts, 1979	40
Görsel 67. Fahrelnissa Zeid, Yoğurt Satan Bedevi Kadınlar, 1944-1945.....	42
Görsel 68. Fahrelnissa Zeid, Lomond Gölü, 1948	44
Görsel 69. Fahrelnissa Zeid, Kompozisyon, t.ü.y.b., 1950, 175x188	45
Görsel 70. Fahrelnissa Zeid, Çözülmüş Problemler, 1948.....	46
Görsel 71. Fahrelnissa Zeid, Atomun ve Nebati Hayatın Parçalanışı, 1950- 1951 ...	47
Görsel 72. Fahrelnissa Zeid, Cehennemim, 1951	47
Görsel 73. Fahrelnissa Zeid, Prenses Alia	48
Görsel 74. Fahrelnissa Zeid, Geçmişten biri.....	48
Görsel 75. Fahrelnissa Zeid, İlahi Koruma, 1981	49
Resim 76. Fahrelnissa Zeid, Billur Gözlü.....	50
Resim 77. Fahrelnissa Zeid, Nofa, 1980	51
Görsel 78. Cansu Öz, “İsimsiz”, 45x45, t.ü.k.t., 2025	52
Görsel 79. Cansu Öz, “İsimsiz”, 45x45, t.ü.k.t., 2025	53
Görsel 80. Cansu Öz, “İsimsiz”, 45x45, t.ü.k.t., 2025	54
Görsel 81. Cansu Öz, “İsimsiz”, 45x45, t.ü.k.t., 2025	56
Görsel 82. Cansu Öz, “İsimsiz”, 45x45, t.ü.k.t., 2025	57
Görsel 83. Cansu Öz, “İsimsiz”, 45x45, t.ü.k.t., 2025	58
Görsel 84. Cansu Öz, “İsimsiz”, 80x130, t.ü.k.t., 2025	60
Görsel 85. Cansu Öz, “İsimsiz”, 80x130, t.ü.k.t., 2025	61
Görsel 86. Cansu Öz, Enstalasyon	63
Görsel 87. Cansu Öz, Enstalasyon (ayrıntı)	63
Görsel 88. Cansu Öz, Enstalasyon	64
Görsel 89. Cansu Öz, Enstalasyon (ayrıntı)	64
Görsel 90. Cansu Öz, Enstalasyon	65
Görsel 91. Cansu Öz, Enstalasyon (ayrıntı)	65
Görsel 92. Henri Matisse, The Dessert: Harmony in Red (The Red Room), 1908 ...	77
Görsel 93. Fahrelnissa Zeid, Nü, 1944.....	78
Görsel 94. Fahrelnissa Zeid, Etüt, 1944	79
Görsel 95. Henri Matisse, Kadın Okuyor.....	80

KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

bkz.

çev

k.ü.y.b

t.ü.a.b.

t.ü.k.t.

t.ü.y.b.

Açıklamalar

Bakınız

Çeviren

Kontrplak üzerine yağlıboya

Tuval üzerine akrilik boya

Tuval Üzerine Kolaj Tekniği

Tuval üzerine yağlı boya

GİRİŞ

Kadın İmgesi, geçmişten günümüze doğru bakıldığında sanat tarihi içerisinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Cumhuriyetin ilan edilmesiyle beraber kadının yeri güçlü bir değer kazanarak resim sanatına ve topluma kazandırılmıştır. Cumhuriyet öncesine bakıldığında birçok ressam tarafından eserlere konu olan kadın; dini ve siyasi yönden bir günah olarak algılanmaktadır. Fakat bu durum sanatçılar için önem arz etmemektedir. Cumhuriyet sonrası ise; kadının yeri hem toplum içerisinde hem de sanatta oldukça köklü bir yer edinmiştir. Bununla birlikte, Paleolitik çağdan beri kadına yüklenen anlam doğurganlığın bir simgesi haline gelmiştir. Kısacası, geçmiş ve gelecek içerisinde kadın betimlemesi insanlığın var olma nedeni olarak ifade edilir. Bu yüzden, kadın imgesi kadın sanatçılar içinde eserlere konu edildiği görülmektedir. Cumhuriyet döneminin önemli sanatçılarından olan Fahrelnissa Zeid de kadın imgesini eserlerine konu edinmiş bir sanatçı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sanayi-i Nefise Mektebinin ilk kadın öğrencilerinden olan Fahrelnissa Zeid çağdaş Türk Resim Sanatında kendine özgü bir üslubu olan fakat tek bir tarza da bağlı kalmayan birçok teknik ve malzeme deneyen, değişken ve çok yönlü, zengin ruhlu Türk kadın sanatçısıdır. Fahrelnissa Zeid, sanatı bir iyileşme aracı olarak görmüş ve dönem, dönem yaşadığı olumsuzluklardan sonra yine farklı denemeler yaparak çalışmalarına devam etmiştir. Bu farklılaşma sayesinde resim sanatında kendinden söz ettirdiği ve Türk resim sanatı tarihinde ilerlediği görülmüştür. Köklü bir aileden gelen Fahrelnissa Zeid sanatın içine doğmuştur. Ağabeyi yazar Cevat Şakir Kabaağaçlı, kardeşi ressam Aliye Berger, oğlu ressam Nejat Devrim, kızı ise yazar Şirin Devrim ve yeğeni seramik sanatçısı Füreya Koral'dır. Aile fertlerinin farklı sanat dallarıyla ilgileniyor oluşu sanatçının sanatsal gelişimini olumlu yönde etkilemiştir. Sanat dolu olmasının yanında fırtınalı bir yapıya sahip aile yaşantısı da eserlerine yansımıştır. Kuşkusuz ki sanatçı, duygularından ve yaşamından etkilerle sanatsal üretimlerini yapmıştır.

Kendine özel üslubuyla bazen soyut bazen realist bir tavırla eserlerini üreten sanatçının sanatsal üretimlerinde her zaman destansı yaşamından izler görülmektedir. Kadın imgesini de yoğunlukla kullanan sanatçının eserlerinde kullanmış olduğu renk, doku ve geometrik form kullanımı probleminden yola çıkılarak bu tez çalışması

yapılmıştır. Çalışmada kadın imgesi kullanılmış olan eserlerinde renk, doku ve geometrik formu kullanım tarzının incelenmesi amaçlanmıştır. Yapılan alan taraması sonucunda Fahrelnissa Zeid'in kadın figürlerinin renk, doku ve geometrik form bağlamında incelenmesine dair bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu tez çalışmasının önemi alanda var olan bu eksikliği gidermektir. Dönem, dönem farklı üsluplar deneyerek sanatsal üretim yapmış olan sanatçının, kadın figürleri bulunan eserlerinde renk, doku ve geometrik form açısından değerlendirilmesi tezin sınırlarını oluşturmaktadır.

Bu tez çalışmasında birinci bölümde Fahrelnissa Zeid'in yaşamı, aldığı eğitimler ve sanat hayatı ile ilgili bilgi verilmiştir. Sanatçının yaşamında büyük etkisi olan aile bireylerine kısaca değinilmiştir. Bölüm sanatçıların resimleri ve bazı örnek eserler ile zenginleştirilmiştir. Tezin ikinci bölümünde ise sanat ve resim sanatı hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Ayrıca resim sanatı tarihinde önemli kadın figürlerinden bahsedilmiştir. İleriki aşamada, resmi oluşturan temel sanat elemanlarından olan; renk, doku ve geometrik formlardan bahsedilip, resim sanatı tarihine katkıda bulunmuş sanatçıların resimleriyle bölüm örneklendirilmiştir. Ardından açıklanmış olan temel sanat elemanlarının Fahrelnissa Zeid resimlerinde uygulanış biçimleri incelenmiştir. Son olarak sanatçının kadın figürleri kullandığı resimlerinde renk, doku ve geometrik form kullanımı incelenmiştir. Tez çalışmasının üçüncü ve son bölümünde Fahrelnissa Zeid resimlerinden esinlenerek sanatsal üretimler yapılmış ve bu çalışmalar ile bir Enstalasyon yapılmıştır.

I. BÖLÜM

1. FAHRELNİSSA ZEİD

Bu bölümde Fahrelnissa Zeid'in hayatı, aile bireylerinin yaşamları ve bu yaşantılarının hayatlarına yön verişinden bahsedilmiştir. Daha sonra Fahrelnissa Zeid'in aldığı eğitimler, sanat hayatı ve sanatsal üretimlerine değinilmiştir.

1.1. Fahrelnissa Zeid'in Hayatı

Sanatçının, ailesi zamanın bilindik Osmanlı Şakir Paşa ailesidir. Tarihe mal olmuş önemli kişiliklerden oluşan, birçok yöne eğilimi olan büyük bir ailedir (Görsel 1) (Güray, 2020:48).

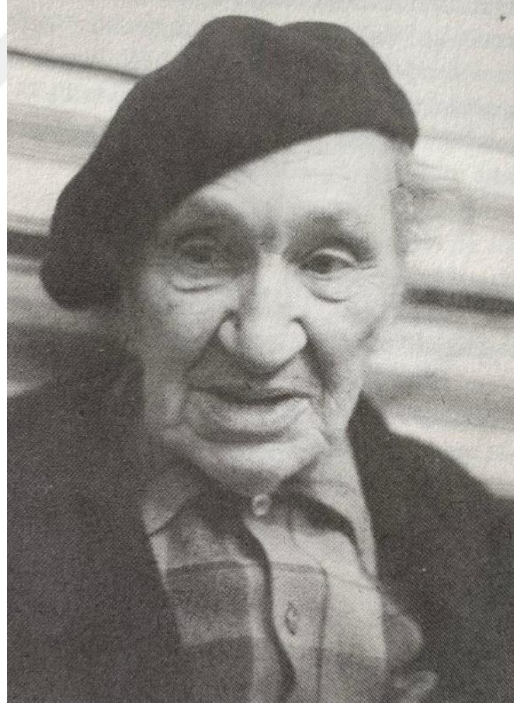

Görsel 1. Şakir Paşa Ailesi

Fahrelnissa'nın babası Şakir Paşa'nın zorlu bir yaşamı olmuştur ve kendine has bir hikâyesi vardır. İyi bir subay, diplomat, Osmanlı tarihçisi, amatör fotoğrafçı, seramik sanatçısı ve orkide yetiştiricisidir. Şakir Paşa, Girit'te yaver olarak görev yaptığı sırada İsmet Hanım ile evlenmiştir. Evlilikleri boyunca altı çocuklu ve ayrıcalıklı burjuva bir ailedirler. Ailenin destansı şahsiyetlerine sahip kişileri, kültürel uğraşları ve hayatlarını devam ettirdikleri masalsı ev, engellenemez bir şekilde genç Fahrelnissa ve kardeşlerinin karakterlerini ve ilgi alanlarını şekillendirerek geleceklerine zemin hazırlamıştır. Tahminlerin ötesinde renkli, karmaşık hayatları ve

elde ettikleri sayısız başarıları Fahrelnissa'nın kızı Şirin Devrim'i aile hikâyesini yazmaya teşvik etmiştir. Şirin Devrim'in kitabı 1994 yılında, "Şakir Paşa Ailesi" adıyla basılmıştır (Berктаş ve Özteк, 2017:12, 13).

Fahrelnissa Şakir Kabağaçlı, 1901 yılında İstanbul, Büyüкada'da dünyaya gelmiştir (Berктаş ve Özteк, 2017:12). Fahrelnissa ender görülen bir isimdir ve kadının gururu, kadının görkemi anlamlarını taşımaktadır (Sönmez, 2020:16). Bu ismin telaffuzu ve yazılışının gizemli olması resmen Fahrelnissa'nın iç dünyasını yansıtmaktadır. Bu görkemli yaşamın yanı sıra Zeid'i derinden yaralayan olay, 1914'te ağabeyi Cevat'ın (Görsel 2) tabancasından çıkan kurşunla babası Şakir Paşa'yı kendi çiftliklerinde öldürmesidir. Sebebi belli olmayan bu olay hakkında birçok söylentiler vardır. Cevat Şakir Oxford'daki tarih eğitimini yarıda bırakıp 1912 yılında Roma Akademisi'nde resim eğitimi alarak ressam olma yolunda adım atmıştır. Cevat Şakir'in Roma ve İstanbul'da aldığı sanat eğitimleri Fahrelnissa'nın sanata olan ilgisinin kaynağı olmuştur (Sönmez, 2020:16, 17).

Görsel 2. Ağabeyi "Halikarnas Balıkçısı" Cevat Şakir Kabağaçlı, 1970'ler

Fahrelnissa'nın hayatını derinden etkileyen ilişkilerinden biri de kız kardeşi Aliye Berger ile olan karmaşık ama derin ilişkisidir. Aynı okullarda benzer eğitim almış olmalarına ve aynı çevrede büyümelerine rağmen iki kız kardeş birbirine zıt karakterde kişilerdir. Fahrelnissa mantık yönü ağır basan bir karaktere sahipken

kardeşi onun tersine duygusal ve özgür ruhlu bir insandır. Aralarında geçen tatsız bir olayla Fahrelnissa büyük bir sarsıntı yaşamıştır. Fahrelnissa ilk çocuğuna hamileyken eşi İzzet Melih ile kardeşi Aliye Berger'in yasak aşkına şahit olmuştur. Yaşananların ardından Fahrelnissa kardeşini affetmiş ve aralarında tekrar kuvvetli bir bağ oluşmuştur. Fahrelnissa, kardeşi Aliye Berger'in yaşamı boyunca geçirdiği sıkıntılar ve depresyonlarda destekçisi olmuştur. Aliye Berger'in özel hayatında yaşadığı sıkıntıları atlatabilmesi için Fahrelnissa onun John Buckland Wright Atölyesinde gravür eğitimi alarak hayata tutunmasını sağlamıştır. Aldığı bu eğitimler sonrasında gravür sanat dalındaki kendine has yaptığı çalışmalarla Türkiye'de az bilinen bir sanat dalında sanatsal üretimde bulunmuştur. Soyutlamaya dayalı bu tarz Çağdaş Türk Sanatında yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Ayrıca iki kız kardeşin çokça birbirlerinin portrelerini yaptığı görülmüştür (Sönmez, 2020:20, 21).

Görsel 3. Fahrelnissa ve Kardeşi Aliye Berger, 1947, Londra

Görsel 3'de görüldüğü üzere Fahrelnissa Zeid'in 1947 yılında Londra'da kardeşi olan ressam Aliye Berger ile bir fotoğrafıdır.

1.2. Fahrelnissa Zeid'in Sanat Hayatı

Fahrelnissa Zeid'in resim yapmasına abisi Cevat Şakir Kabaağaçlı teşvik etmiştir (Devrim, 1996:69). 1920 yılında İnas Sanayi-i Nefise Mektebi Âli'sinde bir yıl süreyle sanat eğitimi görmüştür (Görsel 4 ve Görsel 5).

Görsel 4. Fahrelnissa Zeid, İnas Sanayi-i Nefise Mektebinde Öğrenciyken, 1919-1920

Görsel 5. Fahrelnissa Zeid, İnas Sanayi-i Nefise Mektebi Balosunda, İstanbul, 1921

1928 tarihinde eşi yazar İzzet Melih Devrim'in desteğiyle Paris'te Académie Ranson'da Stahlbach ve Bissière atölyelerinde çalışmalarını sürdürmüştür. 1929-1930 süresinde İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde Namık Kemal atölyesinde devam etmiştir. Ama bu atölyede yaşadığı bazı problemlerden dolayı sanat eğitimine ara vermiştir. Yazar İzzet Melih Devrim ile evliliğinin ardından, 1934'te Irak Krallığının Ankara Büyükelçisi Prens Emir Zeid-el-Husseini'le ikinci evliliğini yapmıştır. Prens Emir'in görevi nedeniyle 1935-1938 yıllarında Berlin'de, 1945-1958 yıllarında Londra'da ve Bağdat'ta yaşamına devam eden Fahrelnissa Zeid, 1946 tarihinde Paris'te bir atölye açarak üç farklı kentte yaşamaya başlamıştır. 1947-1958 yılları arasında arka arkaya açtığı kişisel sergileriyle, Batı Avrupa sanat ortamında adını sıkça duyurmuştur. Bu sergiler ve düzenlediği etkinlikler Zeid'in sanat hayatının nasıl şekillendiğini ve resim tarzını zaman içinde farklı üslup geçişleri ile ortaya koymuştur.

Görsel 6. Fahrelnissa Zeid, 10 Rue Jean-Bart'taki Atölyesinde

Görsel 6'da görülmekte olan fotoğraf Fahrelnissa Zeid'in 10 rue Jean-Bart'taki atölyesinde çalışırken bir görüntüsüdür. 1948'de Londra'daki Gimpel Fils galerisinde açılan ikinci kişisel sergisi hakkında o sıralarda aynı kentte yaşayan Bülent Ecevit aşağıdaki eleştiriyi yayınlamıştır:

Fahrelnissa Zeid Londra'daki ilk sergisini açalı daha sekiz dokuz ay olmamıştı ki, gene meşhur modern resim galerisinin bulunduğu Bond Street'te bir sergisinin daha açılacağı haberini aldık. Kıymetli kadın ressamımızı, sanatkârlığı için olduğu kadar enerjisi, gayreti için de hayranlıkla karşılamamak elde değildir. Sergi iki odayı kapsıyordu. İlk odadaki küçük ebadlı suluboya eserlerde sanatkârimizin eski tarzını daha ilerlemiş, sağlamlaşmış bir halde gördük. İkinci odada ise kafeslerle bölünmüş bir saray odasından güneş içinde Marmara'ya çıkmış bir aydınlık ve renk dünyasına kavuşuyorduk. Suluboyalar sanki Fahrünnisa Zeid'in içe dönük halini, gerçek sanatkâra mukadder olan acılı, müzlim iç hayatını, yağlıboyları ise-hele bu son sergisinde – sanatkârın içindeki bütün azaplara rağmen hayata, tabiata aşkla, iştihakla bakan dışa dönük halini temsil etmekteydi... Fahrünnisa Zeid'in bu yağlıboylarından bazılarında bir nevi mozaik stili hâkimdi. Fakat mühim olan taraf şu ki, insan resimlerin takip ettiği seyirden doğru bakarsa, bunun kasti değil, kendiliğinden, yani tabii bir tekâmül neticesi olduğunu anlıyor: Sanatkârı, stili mücerrede doğru götürmekte, fakat bu tecrit sonunda mozaiklere varmaktadır (Sönmez, 2022:54).

Görsel 7. Zeid'in Galerie Aujourd'hui, Brüksel'deki Kişisel Sergisinden Görünüm, 1956

Görsel 7'de görüldüğü üzere Fahrelnissa Zeid'in 1956 yılında Brüksel'deki galeride kişisel sergiye ait bir fotoğraftır. Adını alfabenin dördüncü harfinden alan d grubu 1933 yılında kurulup 1950 yılına kadar faaliyetini sürdürmüştür (Laïdi-Hanieh, 2018:54). Fahrelnissa'nın İstanbul'a gelişi sonrası d grubu ile bir araya geldiğini söylemek mümkündür (Görsel 8). Fahrelnissa, d grubunun 1941 yılında İstanbul Güzel Sanatlar Akademisinde açılmış olan sergisine ve daha sonra 1942, 1943, 1945 ve 1946 yıllarında yapılan d grubu sergilerine eserleriyle katılmıştır (Sönmez, 2020:55).

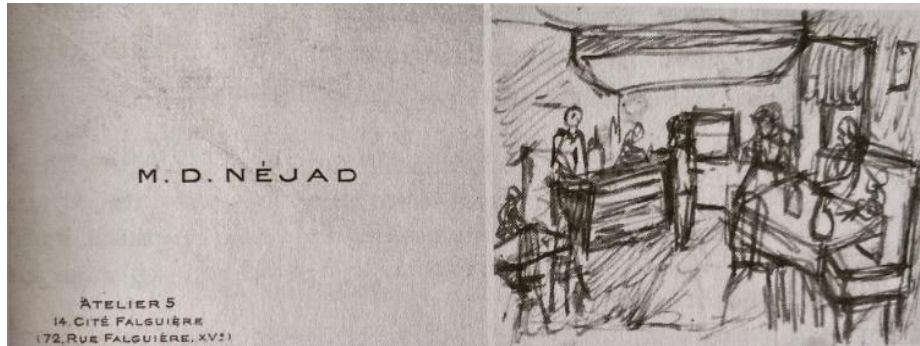
Görsel 8. d Grubu, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde Düzenlenen Dokuzuncu Sergisi Açılışı

Fahrelnissa Zeid ile yazar İzzet Melih Devrim'in oğlu Nejat Melih Devrim, aynı annesi gibi sanat yolunda ilerlemiş ve ressam olmuştur. Fransız kültürü ile büyüyen Nejat, 1941-1945 senelerinde İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde eğitim almıştır. Yeniler Grubu'nun üyesidir. Birçok kişisel sergisinden sonra, Bizans mozaiklerini konu etmiş ve eş zamanlı üç tarzı bir arada yorumladığı görülmüştür. Bunlar biçimleme, soyutlama ve saf soyutlamadır. Nejat Devrim, Paris ortamında adını duyurmuş ve başarıları ile hızla yol almıştır. Bu başarı aslında sentezci tarzı olduğu kadar, geleneksel tarzı da farklı bakış açısı ile yansıtmayı iyi becermesidir (Sönmez, 2022:52, 62).

Görsel 9'da Nejat Melih Devrim ve annesi Fahrelnissa Zeid; Görsel 10'da Nejat Devrim'in Kartviziti görülmektedir.

Görsel 9. Fahrelnissa Zeid ve Oğlu Nejat Melih Devrim

Görsel 10. Nejat Devrim'in Kartviziti

Görsel 11. Nejat Devrim'in Paris'teki İlk Kişisel Sergisinden Görünüm, Galerie Allard, 1947

Görsel 11'de Nejat Devrim'in 1947 yılında Paris'teki Galerie Allard'da açtığı ilk sergisi görülmektedir.

Görsel 12. Nejad Devrim, İsimsiz, 1948

Görsel 13. Nejad devrim, Alyoşa, 1946

Görsel 12 ve Görsel 13'de Nejad Devrim'in soyut resimlerine ve figürlü resimlerine verilebilecek birer örnektir. Görsel 12'deki "İsimsiz" adlı eserinde görülmekte olan geometrik formlar ve güçlü renk kullanımı annesi Fahrelnissa Zeid'in eserlerinde de sıkça karşımıza çıkmaktadır. Benzerliklerinin yanı sıra anne-oğulun eserlerinde farklılıkları da bulunmaktadır. Nejad Devrim'in Görsel 13'deki "Alyoşa" isimli eserinde görülen figür Fahrelnissa Zeid'in figürlerine benzerlik göstermemektedir. Fahrelnissa Zeid'in figürlerinde karşımıza çıkan iri gözler Nejad Devrim'in eserlerinde karşımıza çıkmamaktadır.

II. BÖLÜM

2. RESİM SANATINDA KADIN, RENK, DOKU VE GEOMETRİK FORMLAR

Bu bölümde sanat ve resim sanatı hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca geçmişten günümüze kadın imgesine kısaca değinilmiştir. Resmi oluşturan sanat elemanlarından; renk, doku ve geometrik formlardan bahsedilip resim sanatı tarihine katkıda bulunmuş sanatçıların resimleriyle bölüm örneklendirilmiştir. Daha sonra açıklanmış olan sanat elemanlarının Fahrelnissa Zeid resimlerinde uygulanış biçimleri incelenmiş ve örneklendirilmiştir.

2.1. Resim Sanatı ve Kadın İmgesi

Sözen ve Tanyeli, “artık eskimiş bir formülleştirmeye sanat, ‘insanoğlunun yarattığı yapıtlarda güzellik ülküsünün ifadesi” (Sözen ve Tanyeli, 2023:266) şeklinde tanımlamışlardır.

Yılmaz sanatın tanımını şu şekilde yapmıştır:

Bilindiği gibi sanat, bir anlatım aracıdır. Anlatılmak, ifade edilmek istenenler; maddeyle, ses ve sözlerle hareketlerle biçim kazanır ki, böylece bir heykel taş yığını olmaktan, bir melodi gelişigüzel sesler olmaktan, bir resim boya kütlesi olmaktan, bir şiir ise rastgele söz yığını olmaktan çıkar ve sanatın kendine özgü dünyasında anlam kazanır (Yılmaz, 2010:17).

Gombrich ise; bir zamanlar insanların renkli topraklarla mağara duvarlarına kabaca bizon resimleri çiziktirmelerini bugün ise boya satın alıp çeşitli yüzeylere yaptıkları etkinlikleri sanat olarak tanımlamakta herhangi bir sakınca görmemektedir (Gombrich, 2020:15).

Ersoy’un ise sanat ile ilgili görüşleri şu şekildedir:

Sanat, insanla doğadaki nesnel gerçekler arasındaki estetik ilişkidir. Bu ilişkiyi oluşturan üç aşama vardır:

Birinci aşamada sanatçı, doğadaki maddi özellikleri (renkler, sesler, hareketler ve çeşitli fiziksel dış tepkiler) algılar. İkinci aşamada bu algılar estetik amaçlar dikkate alınarak hoşça giden biçimlere ve kalıplara dökülür. Son aşamada ise sanatçıda daha önceden var olan duygu ve heyecan durumlarına yeni algılar uydurulur (Ersoy, 2023:10).

Değerli deneyimlerle dolu bir yaşam herkesin arzusudur. Sanat günlük yaşamın kalitesine katkı sağlayan insan deneyimlerini besleyen yegâne alandır.

“Değerli deneyimlerle dolu bir hayat hepimizin isteğidir. Sanat günlük hayatın kalitesine katkıda bulunan insan deneyimlerini besleyen biricik hayati alandır” diyen Boydaş “Herkesin deneyimleri, kendi hayatının oluşmasına yardım eder. Sanat tecrübelerin ifade edilmesi, değerlendirilmesi, tekrar gözden geçirilmesi ya da takviye edilmesi gibi biçimlerin hem duygusal hem de somut bir yoludur” (Boydaş, 2007:7) şeklinde cümlelerle sanat ile ilgili düşüncelerini aktarmıştır.

Şüphesiz ki sanatın yapılmış olan birçok tanımı vardır. Sanatçı, sanat içinde bir arayış içerisinde iken sanatın ne olduğu da kendi içinde bir arayışı barındırır. Sanat; duyguları, fikirleri, hisleri, hayalleri, bazen ise bir eylemi farklı şekillerde ve farklı malzemelerle anlatma-aktarma çabasıdır.

Resim sanatı ise; “Estetik bir etki yaratmak amacıyla, düzlemler üzerine iki boyutlu betilere yerleştirilerek kompozisyonlar oluşturma etkinliği” (Sözen ve Tanyeli, 2023:257) şeklinde tanımlanmıştır. Resim sanatı duvar resimlerinden başlayıp günümüze kadar değişime uğrayarak gelmiştir. Bugün dünyanın oluşumu ve gelişimi üzerine birçok bilimsel araştırma vardır. Bilim adamları ve araştırmacılar insanın yeryüzünde doğuşu ve gelişimi üzerine yüzyıllar boyunca çalışmış ve dünyanın oluşumundan, insanoğlunun yaradılışına kadar araştırma yapmışlardır. Buzul çağının çeşitli dönemlerinde insanoğlunun kendini hayvandan ayırması, inançlarını ve düşüncelerini aktarmak için çizdikleri bugüne ışık tutmuştur (Turani,1997:23). Var olan ilk insan yapısı sanat eserleri kırk bin yıl öncesine ulaşmış, yani sanat tarihi tarihten bile eskidir. Küçük heykeller; insan kemiklerinin, kaba taştan aletlerin bulunduğu mağara devrinden kalma ilk eserlerdir. Sanat tarihinin heykellerle başladığını söylemek mümkündür. İlk insan aletleri icat etmesi ile elindeki malzemeyi kullanır hale gelmiştir ve o malzemeyle kendini tekrar yaratmayı akıl etmiştir (Güvemli, 2005:9).

Sanat tarihi boyunca sanatçılar yapıtlarını çeşitli konuları ele alarak vermişlerdir. Yapmış olduğumuz bu tez çalışmasında belirlenen konu üzerine sanat tarihi boyunca kadın imgelerini ele alan bazı dönemlere kısaca değinilmektedir.

Resim sanatında kadın figürü tarih boyunca sıkça kullanılmıştır. Sanatçıların üslup farklılığına göre kadın figürü resim sanatında yerini almıştır. Sanatın geçmiş tarihi incelendiğinde kadın figürünün toplumun geleneklerini, yaşantısını ve estetik kaygısını en etkin şekilde yansıtmaya gücüne sahip olduğu görülmüştür. Çünkü kadın imgesi tarih boyunca bolluğu, bereketi ve doğurganlığı yansıtan en güçlü gösterge olmuştur. Bu sebeple geçmiş dönemde yaşamış olan toplumun ekonomik, kültürel ve sosyal seviyesini ayrıca kadınların giyim tarzları, çekmiş olduğu dönemsel zorluklar ve dinsel üslupları hakkında bilgi edinilmiştir (Harmanda, 2020:85).

Görsel 14. Brassempouy’da Bulunan Fildişi Kadın Başı

Yukarıda Görsel 14’de görülen, Garonne Irmağı (Fransa) vadisinde Brassempouy’da bulunmuş olan en eski fildişi kadın başı heykelidir. Dört santim olan bu baş mamut dişine oyularak yapılmıştır. Bundan kırk bin yıl önce bulunmuş olan bu başın saçları yüzüne dökülmüş şekilde oyulmuştur.

Görsel 15. Lespugue Venüsü

Brassempouy başı heykelinden sonra Görsel 15’de görülmekte olan Lespugue Venüsü gelmektedir (Güvemli, 2005:9).

Mısır Sanatı, tapınak ve mezar mimarlığına bağlı bir sanattır. Böylelikle ebedilik duygusu Mısır sanatını değişmez görünen bir üslup ve şahsi anlayış sanatı yapmıştır. Mısırlılar çıplak insan gövdesini keşfeden ilk millet olma özelliği de taşımaktadır. Yaşadıkları iklimden kaynaklı yarı çıplak gezmekte olan Mısırlılar üsluplaştırılmış bir kumaş ile heykellerini yaptıkları görülmektedir. Yunan heykellerinde görülen kat kat kumaştan, Mısır heykellerinde bahsetmek mümkün değildir. Mısır heykellerinin başka bir önemli özelliği ise figürlerin durgun halde tasvir edilmesidir (Güvemli, 2005: 21, 22).

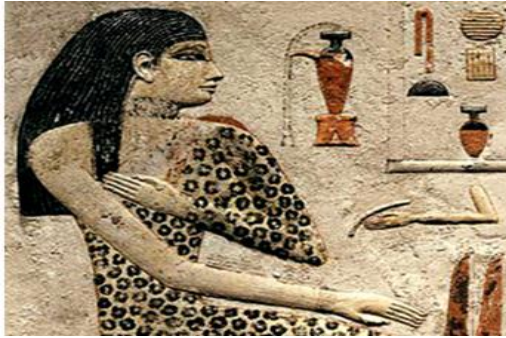

Görsel 16. Antik Mısır Emziren Kadın Heykeli

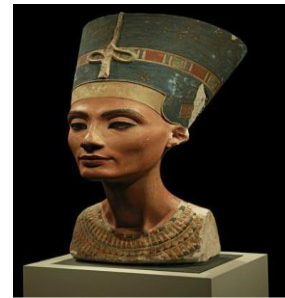

Görsel 17. Berlin Mısır Heykelleri Müzesi

Eski Mısır'da kadınlar değerli bir konuma sahip olmakla birlikte toplum tarihinde evliliğin kutsal ilkelerine dayandırılan ilk medeniyet olmuştur. Kadına değer veren medeniyetlerin başında gelen mısırlılar, kuşaklarının devamı için kadınsız bir hayatın devam etmeyeceğini bilir ve kadının kutsal olduğu inancına sahiptirler (Babila, 2016:129). Görsel 16'da ve Görsel 17'de Mısır dönemine ait figürlü heykeller görülmektedir.

Görsel 18. Mısır Dönemine Ait Kabartma

Görsel 19. Nefertiti Büstü

Görsel 18’de Mısır dönemine ait bir kabartma örneği görülmektedir. Görsel 19’da görüldüğü üzere Mısır döneminde, Amarna şehrinin en güzel eseri kraliçe Nefertiti’ye ait olan büsttür. Nefertiti büstü, görüntüsündeki zariflikle, yüzyıllar sonra doğmuş olan Rönesans’a ışık tutmuştur (Güvemli, 2005:25).

Bu dönemlerden biri olan Yunan sanatı bütün ilkel sanatlarda olduğu gibi bir din sanatıdır. Heykelinde resminde bu zorluklardan doğduğunu söylenebilmektedir. Hareket ve model Yunan heykelinin en önemli başarısıdır. Yunan heykelinde klasik devir MÖ 5. yüzyılda başlamıştır. Myron’un “Disk Atan” heykeli bu dönemin ilk güzel örneklerinden olmuştur. MÖ 4. yüzyıla ait olduğu sanılan ve bugün Louvre Müzesi’ndeki “Milo Venüsü” isimli heykel (Görsel 20) harikulâde güzelliği ve insanca davranışıyla klasik güzelliğin ölçüsü olarak görülmüştür (Güvemli, 2005:37, 39, 40).

Görsel 20. Milo Venüsü, Louvre Müzesi

Ele alınan bir başka dönem ise Rönesans dönemidir. Rönesans terim olarak yeniden doğuş anlamına gelmektedir. O dönemde yaşayanlar bir sanatçıyı övmek için yapıtlarını antik dönemdeki kadar güzel sözlerini kullanmaktaydılar. İtalyanlar için yeniden doğuş, Roma’nın geçmişteki ihtişamının yeniden doğması düşüncesiydi. 1446-1510 yılları arasında yaşamış olan Floransalı sanatçı Sandro Botticelli de Rönesans döneminin önemli sanatçılarından biridir (Gombrich, 2020:223, 263). Görsel 21’de görülen Botticelli’nin “Venüs’ün Doğuşu” adlı eseri Rönesans dönemini anlatan iyi örneklerden biridir.

Görsel 21. Venüs'ün Doğuşu, Sandro Botticelli, 1485 Dolayları, Floransa

Fra Angelico'nun üslubuna güzellik ve zarafet, ince çizgiler ve pastel renklerin hâkim olduğu söylenebilmektedir. Hala "Uluslararası Gotik" in etkisi altında olsa da Erken Rönesans'ın getirdiği yeniliklerin etkileri de resimlerinde görülmektedir. Artık altın yıldızlı arka plan kullanımı yerine yeni keşfedilmeye başlanmış olan perspektif kurallarına uymaya dikkat etmiştir (Krausse, 2005:11). Görsel 22'de gördüğümüz "Meryem'e Müjde" resmi San Marco Manastırı duvarına yapılmış olan bir fresktir. Fra Angelico'nun yaptığı bu eser, Rönesans resimlerinin de konusunu oluşturan dini konulardan Meryem'in İsa'ya gebeliğinin müjdesi konusunu ele alarak yapmıştır.

Görsel 22. Fra Angelico, Meryem'e Müjde, 1430-45 Arası, Fresk, San Marco Manastırı, Floransa

Leonardo da Vinci, 1452 yılında Kuzey İtalya'da dünyaya gelmiştir. Erken dönem eserleri arasında Meryem Ana tasvirleri bulunan sanatçının yaptığı resimlerin arasındaki iyi çalışmalarına Görsel 23'de görülen "Meryem'e Müjde" eseri verilebilmektedir (Krausse, 2005:14).

Görsel 23. Leonardo Da Vinci, Meryem'e Müjde, 1472 Civarı, Galleria Degli Uffizi, Floransa

Resim sanatı tarihine bakıldığında kadın imgesi dendiği zaman akla ilk gelen "Meryem Ana" olmaktadır. Bu yüzden birçok sanatçı tarafından ele alınmıştır ve simge haline gelmiştir. Böylelikle kadın imgesinin önemi vurgulanmıştır.

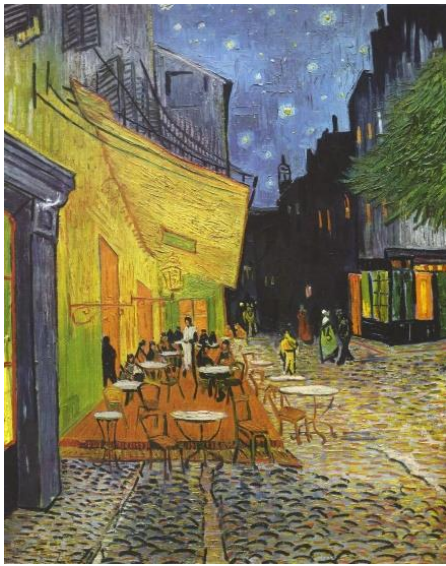

Görsel 24. Leonardo Da Vinci, Mona Lisa, 1503 civarı, Louvre Müzesi, Fransa

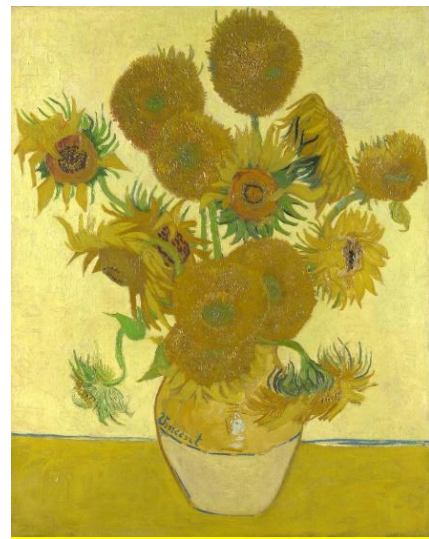
Görsel 24'deki Leonardo da Vinci'nin önemli eserlerinden biri olan "Mona Lisa" tablosu kadın imgesi için ikonik bir örnektir. Görselin merkezinde ellerini kavuşturmuş izleyiciyle göz göze gelen kadın figürünün arkasında manzara resmi bulunmaktadır. Manzaranın sol tarafında figürün omzuna denk gelen noktada gördüğümüz yol perspektif uygulamasına verilebilecek bir örnektir.

2.2. Resim Sanatında Renk

Yılmaz'a göre; renk, yaşamın her alanında; evlerde, dekorasyonda, giyimde, çevrede yer alan bir ögedir. Rengin idrak edilebilmesi için ışığın mevcudiyetine ihtiyaç vardır. "Işığın cisimlere çarpmasıyla yansıyan ışınların gözümüzde oluşturduğu her bir duyuya renk denir. Rengin karakteri ışık, göz ve beyin aracılığı ile kavranır (Yılmaz, 2010:31). Bigalı ise; rengin, doğadaki temeli güneştir. Bu yönden renk, fizik biliminin bir çeşidi olmakla beraber, insanda canlandırdığı etkilerden dolayı görsel sanatlarında vazgeçilmez bir ögesi olmuştur. Bir eser incelendiğinde ilk ilgi çeken öge renktir. Bu öge, resim sanatının etkileyici, süsleyici ve sevdirci unsurlarını ele alan temel faktördür. "Tabiatta ne tam siyah ne de tam beyaz vardır. Üç temel rengin kendi aralarında karışmalarından, sayısız ton ve nüans ayırt etmek ve tanımak, sayısını kestirmek, gözlerimiz için imkansızdır" (Bigalı, 1999:224). Atmaca'ya göre; tabiattaki renkler sürekli değişmektedir. Bunun sebebi gün içerisindeki güneş ışınlarının değişmesidir (Atmaca, 2014:33). Bu tanımlar doğrultusunda, rengin hayatımızın vazgeçilmez bir unsuru olduğu söylenebilmektedir.

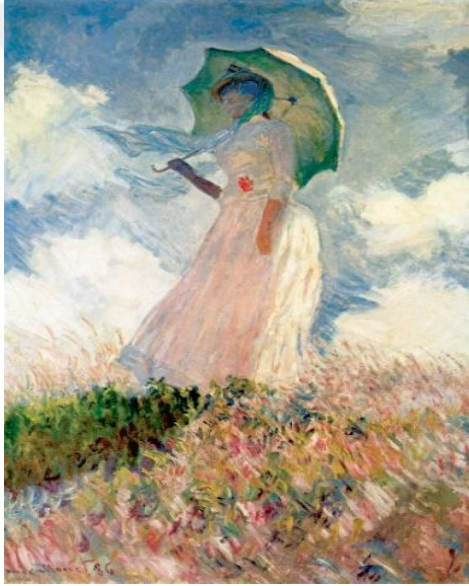

Görsel 25. Vincent Van Gogh, Cafe Terrace at Night, 1888

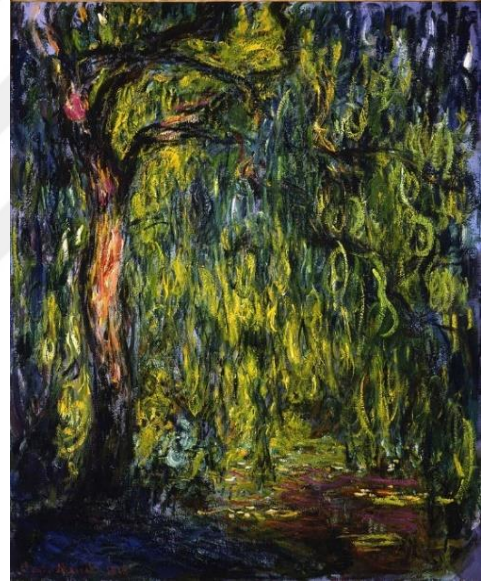

Görsel 26. Vincent Van Gogh, Ayçiçekleri, 1888

Van Gogh'un hayatının dönüm noktası olduğu düşünülen yer Paris'tir. Sanatçının renk paletine güney güneşinin parlaklığı yön vermiştir. Saf renkleri zıt tonlarda kullanmayı öğrenen sanatçı temel renklerle karşıt renklerin birbirini tamamlayan tonlarını bir arada kullanmaya başlamıştır. Işığın prizmada kırılmasıyla elde edilen renklerle oynadı ve noktacı üslupla homojen renk alanları yaratırken küçük, titreşen fırça darbelerinden yararlanmıştı (Krausse, 2005:78). Renk kullanımının buradaki en büyük özelliği sanatçının resimlerini doğanın sanatçıya sunduğu renklerin etkisiyle sanatsal üretim yapmasıdır. Görsel 25'deki "Cafe Terrace at Night" ve Görsel 26'da görülen "Ayçiçekleri" Vincent Van Gogh'un eserleri, resim sanatında renge verilebilecek örneklerin başında gelir.

Görsel 27. Claude Monet, Sola Dönmüş Kadın, 1866

Görsel 28. Claude Monet, Weeping Willow, 1918

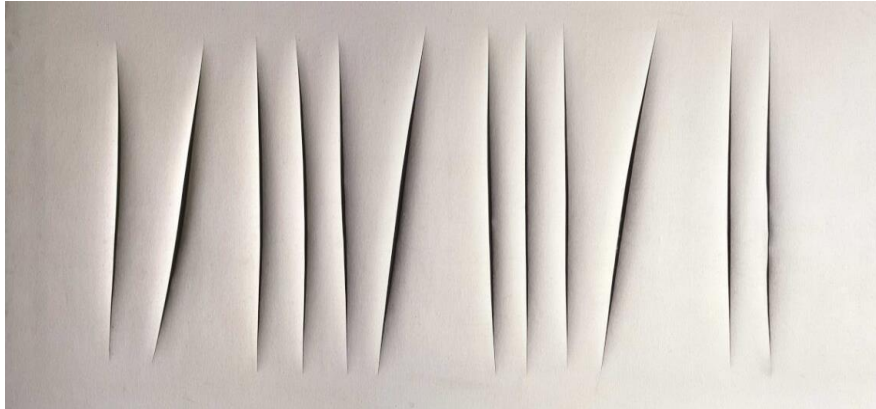
Işığın ressamı olarak bilinen Claude Monet, izlenimcilik akımına değer katan bir ressamdır. Sanatçının yaptığı manzara resimleri renk ögesinin önemine vurgu yapmıştır. Doğanın farklı saatlerindeki gün ışığının değişimini izlemiştir ve eserlerine bu değişimi farklı renkleri kullanarak yansıtmıştır. Monet; yaptığı deniz, gökyüzü ve mekân resimlerini tek tek atmosferik görüntülere ayırmış ve özel renklendirme tekniği ile eserlerine hayat vermiştir (Krausse, 2005:74). Görsel 27'de görülen 'Sola Dönmüş Kadın' eserinde ve Görsel 28'de görülen 'Weeping Willow' eserlerinde doğal ışığın iyi bir renk kullanımı ile yansıtıldığı görülmektedir. Monet'in resminde gerçeklik sadece değişik renk tonlarından oluşmaktadır. Eserlerde renkler canlı ve parlak

kullanıldığı için resim elemanları saydamlaşmış gibi görünmektedir. Sanatçı; eserlerindeki sayısız renk tonunu, güneşin ışınları tarafından belirlenen ve ‘yerel renk’ olarak adlandırılmış değerleri yan yana getirmiştir (Krausse, 2005:74).

2.3. Resim Sanatında Doku

Doku, bir maddenin veya nesnenin yapısının yüzeydeki görünüşüne verilen isimdir (Yolcu, 2004:47). Tepecik ve Toptaş’a göre; her varlığın kendine özgü farklı bir yapısı olmakla birlikte yüzeyi bir doku türü ile örtülüdür. Yaşanılan bu doğada dokusuz bir yüzey yoktur (Yılmaz, 2010:34). Bu dokular, doğada kendiliğinden var olan doğal dokular ve insanlar tarafından oluşturulmuş nesnelere var olan yapay dokular olarak ikiye ayrılmaktadır (Tepecik ve Toktaş, 2014:43, 44).

Doku, plastik sanatlarda çokça kullanılmış olan bir sanat elemanıdır (Atmaca, 2014:31). Yılmaz’a göre; dokunma duyusuyla hissedilmeyen ama göz ile algılanan ve hissedilen dokulara ise görsel doku olarak adlandırılmaktadır. Örnek verilecek olunursa; bir koyunun tüylerini kıvrımlı çizgiler ile ifade edilmesi görsel dokuya örnektir. Aslında esere dokunulduğunda bu tüyler hissedilmez ama kıvrıkcık tüy algısı oluşmaktadır. Görsel dokuyu renk, nokta, çizgi, form ve biçimlerle gözle algılanabilir duruma getirmek mümkündür (Yılmaz, 2010:35, 36).

Görsel 29. Lucio Fontana, Mekansal Kavram, Bekleme

Görsel 29’da görülen Lucia Fontana’ya ait olan “Mekânsal Kavram, Bekleme” adı eseri doku konusuna iyi bir örnek olmaktadır. Lucio Fontana, mükemmel beyaz bir tuvalin üzerine dik, düz ve seyrek çiziklerle yapmış olduğu yırtıklar merak uyandıran bir doku oluşturmuştur. Bu yırtıklar, karşısındaki izleyiciye geleneksel sanat anlayışının dışında farklı bir doku etkisi yaratarak yırtıkların içerisindeki sınırsız dünya merak uyandırmaktadır.

Görsel 30. Yves Klein, Gelsenkirchen Opera Tiyatrosu'nda Çalışan Yves Klein, 1958

Görsel 31. Yves Klein, Untitled Anthropometry, 1960

Yves Klein'in hayatı sadece 34 yıl sürse de, sanatta unutulmayacak bir iz bırakmıştır. Savaş sonrası dönemin en etkili sanatçılarından olan Yves Klein, eserlerini cesur yaklaşımı ile üretmiştir. Sanatçının çalışmaları resim sanatında tasarım elemanlarından olan dokuya örnek verilebilmektedir. Görsel 30'da Yves Klein'in opera tiyatrosunda çalıştığı bir görseli görülmektedir. Merdiven yardımıyla gerçekleştirildiğini görülen eser büyük bir mimari yüzey üzerine mavi renk kullanılarak yapılmış yoğun dokuya sahip bir sanatsal çalışmadır. Sanatçının tek renk kullanmasına rağmen yapmış olduğu çalışmada dokuyu net bir şekilde görülmektedir. Görsel 31'deki "Untitled Anthropometry" isimli eserinde ise yine aynı ton mavi rengi kullanarak çalışmasını üretmiştir. Klein'in Görsel 30 ve Görsel 31'de görülen eserlerinin ortak noktaları mavi renk iken doku kullanımındaki yoğunluk iki çalışma arasındaki farklılığı oluşturmaktadır.

Görsel 32. Anselm Kiefer, Düşmüş Melekler

Görsel 33. Anselm Kiefer, Eğrelti Otlarının Sırrı

Görsel 32 ve Görsel 33’de görülen, Alman sanatçı Anselm Kiefer’e ait olan eserler ise birçok farklı malzeme kullanılarak yapılmıştır. Bu eserleri yaparken sanatçı; ulusal tarih, mitoloji ve bazen de bir şiiri ele alarak eserlerini üretmiştir. Görsel 32’de “Düşmüş Melekler” adlı eserinde görüldüğü üzere, tarih ve mitoloji konusunu ele alarak iyi ve kötü arasındaki mücadeleyi anlatmaktadır. Kiefer’in katmanlı malzeme kullanımı kabartma oluşturmuş ve çalışmalarını doku konusuna verilebilecek iyi bir örnek haline getirmiştir. Sanatçı birbirine çok yakın renkler kullanmış olsa da ön plan-arka plan bu kabartmalarla belirgin hale getirilmiştir.

Görsel 33’de görülen, “Eğrelti Otlarının Sırrı” adlı eserini Paul Celan’ın 1964 tarihli şiirini ele alarak yapmıştır. Sanatçı bu eserinde de birbirinden farklı malzemeleri katmanlar haline getirip ön planda kayalık, arka planda ise bataklık görüntüsünü bu kabartmaları kullanarak vermiş ve dokuya verilebilecek iyi bir örnek haline getirmiştir.

2.4. Resim Sanatında Geometrik Formlar

Yılmaz’a göre; herhangi bir nesnenin, maddenin ya da varlığın dış çizgileri niteliğine biçim adı verilmektedir. Biçim, iki veya üç boyutludur fakat bu iki boyutlu biçime derinlik ve genişlik kavramları da dâhilinde birde derinlik kazandırmış ise üçüncü boyut devreye girer ve bu duruma form denilmektedir. Ayrıca bu form kavramının oluşumu için ışık-gölge ve perspektiften yararlanılmaktadır (Yılmaz, 2010:31).

Görsel anlatımlarda fazlası ile kullanılan değerli bir öğelerden biridir. Tabiatta var olan her cismin geometrik forma dayalı bir biçimi vardır. Tabiatta birçok geometrik form ve biçim bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; dörtgen, geometrik, organik eğriler ve dar-çapraz açılı biçimlerdir (Atmaca, 2014:51, 52). Aslında bu farklı biçimlerin görsel anlatımı ve sınırlaması sanatçıya aittir. Biçim ve form birbirinden farklı olsa da aynı niteliği taşımakta ve aynı ürün üzerinde aynı anda kullanılabilir pozisyonlardır.

Görsel 34. Paul Cézanne, Karnaval Gecesi, 1888, Puşkin Müzesi, Moskova

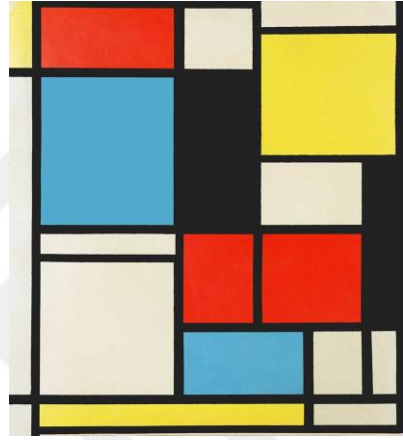

Görsel 35. Picasso “Ayna Karşısındaki Kız”

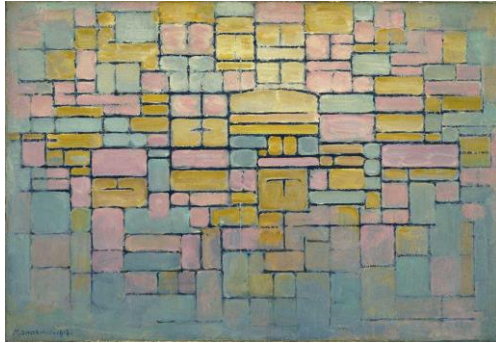
Görsel 34’de Paul Cézanne’ın yapmış olduğu “Karnaval Gecesi” resmi ve Görsel 35’deki Picasso’nun “Ayna Karşısındaki Kız” resmi, sanatçıların geometrik form çalışmalarına birer örnek olmuştur. Cézanne’nin eserinde sağ tarafta duran figürün giymekte olduğu kırmızı kıyafetin üzerinde geometrik şekilleri kullandığını net bir şekilde görülmektedir. Figürlerin arkasında yer alan perdede ise yaprak motifi benzeri geometrik şekiller bulunmaktadır. Picasso’nun eserinde ise geometrik formu üslup olarak kullandığı görülmektedir. Kübizmin öncülerinden olan Picasso yapmış olduğu eserleri tamamen geometrik şekillerden oluşturmaktadır.

Görsel 36. Piet Mondrian, Kahverengi ve Gri Kompozisyon, 1913

Görsel 37. Piet Mondrian, Mavi Kırmızı ve Sarılı Kompozisyon, 1921

Görsel 38. Piet Mondrian, Kompozisyon No 05, 1914

Görsel 39. Piet Mondrian, Grey Tree, 1911

1872 yılında dünyaya gelmiş olan sanatçı kübizm stilindeki çalışmalarını geometrik formları kullanarak üretmiştir. Piet Mondrian hemen hemen her resminde geometrik formlar arasına net siyahlar kullanarak resimlerine çizgisellik katmıştır. Görsel 37’de görülen sanatsal üretimini ise çoğunlukla ana renkleri kullanarak meydana getirmiştir. Mondrian’ın Görsel 39’daki çalışması ise sanatçının ilk kübizm çalışmalarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Görsel 36 ve Görsel 38’de ise

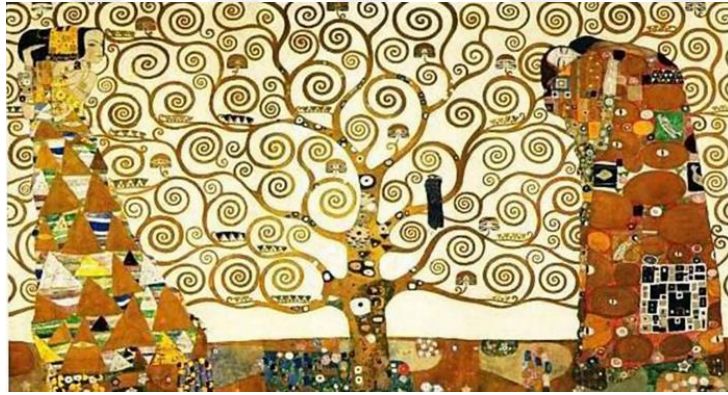
sanatçının daha gri renkleri kullandığı yoğun geometrik formların bulunduğu ve bu eserlerin köşelerinde geometrik formların silikleştiği görülmektedir.

Görsel 40. Gustav Klimt, Öpücük, 1907-1908

Görsel 41. Gustav Klimt, Adele Bloch-Bauer Portresi 1903-1907

Görsel 42. Gustav Klimt, Hayat Ağacı, 1909

1862 yılında doğmuş olan Gustav Klimt sembolizm ve art nouveau akımlarından etkilenmiştir. Eserlerinde altın sarısının yoğun kullanımı ve sanatçının geometrik formları da sık sık kullandığı görülmektedir. Görsel 40'daki "Öpücük" resminde altın sarısının farklı tonlardaki kullanımının yanı sıra figürlerin üzerindeki geometrik formlar dikkat çekmektedir. Görsel 41'de "Adele Bloch-Bauer Portresi" isimindeki eserde sanatçı, figürün portresini realist bir üslupla ele almış olsa da yavaş yavaş silikleşen ve geometrik formlara dönüşen bir beden ile zıtlık oluşturmaktadır. Yine bu çalışmada da altın sarısı dominant renk olarak karşımıza çıkmaktadır. Görsel

42’de ise altın sarısının yoğun kullanımı yerini beyaza bırakmıştır. Görselin merkezindeki stilize edilmiş bir ağaç ve ağacın iki yanında geometrik formlarla çevrili figürler yer almaktadır.

2.5. Fahrelnissa Zeid Resimleri

Bu bölümde, Fahrelnissa Zeid’in eserleri, Boydaş’ın “Sanat Eleştirisine Giriş” kitabındaki, dört basamaklı sanat eleştirisi yöntemi olan; betimleme, çözümlene, yorumlama ve yargı basamakları göz önüne alınarak açıklanmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda yapılan çalışmalarda aynı yöntemle açıklanmıştır.

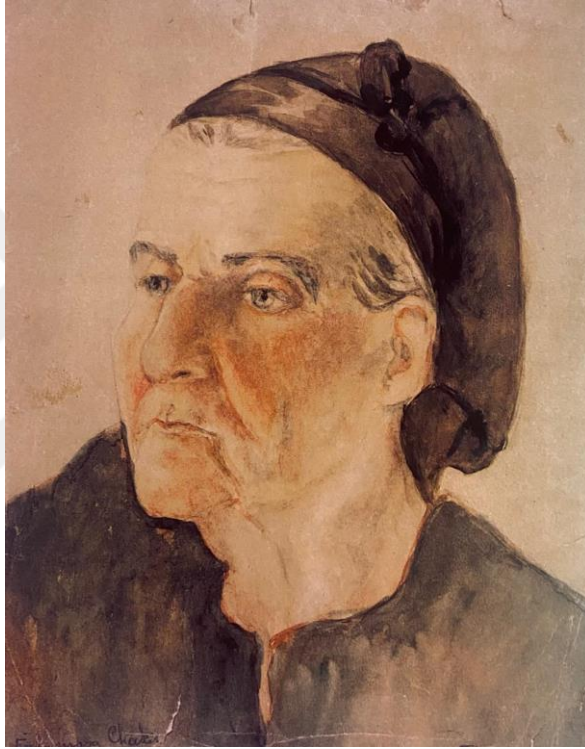
2.5.1. Fahrelnissa Zeid Resimlerinde Kadın İmgesi

Fahrelnissa Zeid dikkat çekici üslubuyla kadın resmine eserlerinde çokça yer vermiştir. Birinci bölümde de bahsedildiği gibi, “Fahrünnisa” fazla duyulmamış bir isimdir. Arapça ve Türkçe bilmeyenler için söylenişi oldukça zordur. İsmi anlamı, “kadının görkemi“, “kadınlığın gururu“, şeklindedir. Bu ismin anlamını duyan ve öğrenen kişilerde bir hayranlık oluşmuştur. Ve bu ismini, Irak Büyükelçisi Emir Zeid ile evliliğinin ardından “Fahrelnissa” olarak kullanmıştır. Diğer kardeşlerine daha normal ve Türkçe bir isim verilirken Fahrelnissa’nın gizemli ismi yaşayacağı roman niteliğindeki yaşamının ve kaderinin bir göstergesi gibidir. Fahrelnissa ismini her zaman bir gururla taşımıştır (Laïdi-Hanieh, 2018:11).

Görsel 43. Fahrelnissa Zeid, İstanbul’da Çekilmiş Bir Vesikahk, 1925 Civarı

Görsel 43’de görülen fotoğraf, Fahrelnissa Zeid’in 1925 senelerinde çektiği bir vesikalıdır. Fahrelnissa Zeid destansı hayatının inişli-çıkışlı zamanlarında sanatı iyileşme aracı olarak görmüş ve daha çok çalışmaya yönelmiştir. Fırtınaların hiç durulmadığı yaşamı elbette sanat eserlerine de yansımıştır. Çok yönlü olan Fahrelnissa geleneksel ve modern sanatı, ışığı ve rengi en iyi şekilde kullanarak kendine özgü bir tarz edinmiştir. Farklı malzemeler ve farklı teknikler deneyen sanatçı, soyut kompozisyonlara ve portre çalışmalarına ağırlık vermiştir. Erken dönem eserlerinin ise portre olduğu görülmektedir.

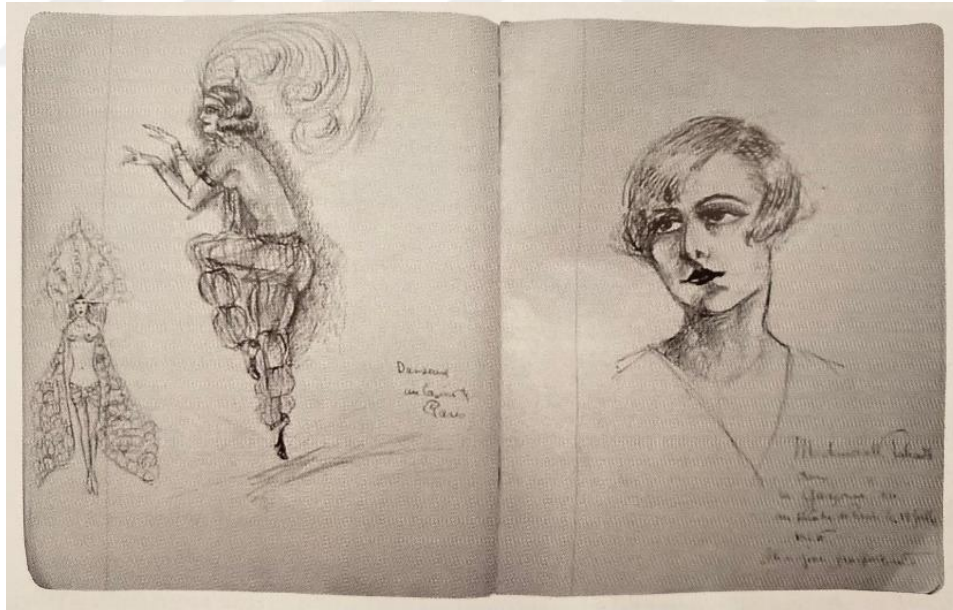
Görsel 44. Fahrelnissa Zeid, Büyükannem, 1915

Görsel 44’de Fahrelnissa Zeid’in “Büyükannem” resmi sanatçının 1915’de yapmış olduğu erken dönem eserlerinden biridir. Bu dönemlerde kendini tamamen öğrenmeye adanmış olduğunu söylemektedir. Okuldan sonra evde de çalışmaya devam etmekte ve yatak odasının duvarlarını yapmış olduğu çizimlerle doldurmaktadır (Laïdi-Hanieh, 2018:24). Yaptığı “Büyükannem” resmindeki portre çalışmasında henüz geometrik formların daha çok yer aldığı görülmektedir. Daha pastel renkleri tercih eden sanatçının renk kullanımında da kendine has tarzını görmek mümkün değildir.

Görsel 45. Fahrelnissa Zeid, Eskiz, 1926

Görsel 45’de sol tarafta Fahrelnissa Zeid’in 1926 yılındaki Avrupa seyahati sırasında Paris’te çizmiş olduğu Raad Zeid Al-Hussein Koleksiyonunda bulunan Milo Venüsü eskizi bulunmaktadır. Sağ tarafta ise aynı koleksiyonda bulunan ve Fahrelnissa Zeid’in Eylül 1926’da Palazzo Pitti’de çizmiş olduğu Allori’nin Holofernes’in Başını Kesen Judith eskizi görülmektedir.

Görsel 46. Fahrelnissa Zeid, Eskiz, 1926

Görsel 46’da Fahrelnissa’nın Raad Zeid Koleksiyonundan bir eskizdir. 1926’da Paris’te alıştırmaya defterine yapmış olduğu (solda) Casino de Paris’te dansçılar ve (sağda) Erkek Kız’ın başrolünde oynayan Renee Falconetti’dir.

Fahrelnissa'nın eşi Emir Zeid, 1935 yılında Almanya'ya Irak Büyükelçisi olarak atanmıştır. Fahrelnissa İstanbul'dan ilk defa uzaklaşmıştır ve sanatçı için yeni bir dönem başlamıştır. Berlin sosyetesinde hızlı bir şekilde ün salmıştır. Hatta "Şark'tan gelen egzotik prenses" olarak anılmaktadır. Buraya öyle bir aşkla bağlanmıştır ki; Almanca öğrenerek, bitmez bir tutkuyla okuyarak, romantik ve neo-romantik klasik müzik dinleyerek buranın kültürüne bağlanmıştır. Fahrelnissa bu alman kültürü aşkı ile sanatına devam etmiştir. Berlin'de kurslara yazılıp evine de bir şövale koymuştur. Her ne kadar aile işleri ile ilgilense de çevredeki insanlara kendisini sanata adayacağından bahsetmiştir. Ama ne yazık ki bu dönemde yaptığı eserler kayıptır. Ama yaptığı bu eserlerin figüratif ve kadın resimleri olduğu düşünülmüştür. 1937 senelerinde çıkan bir yerel gazetede Fahrelnissa Zeid'i 'tutkulu bir portre ressamı' olarak yayınlamıştır.

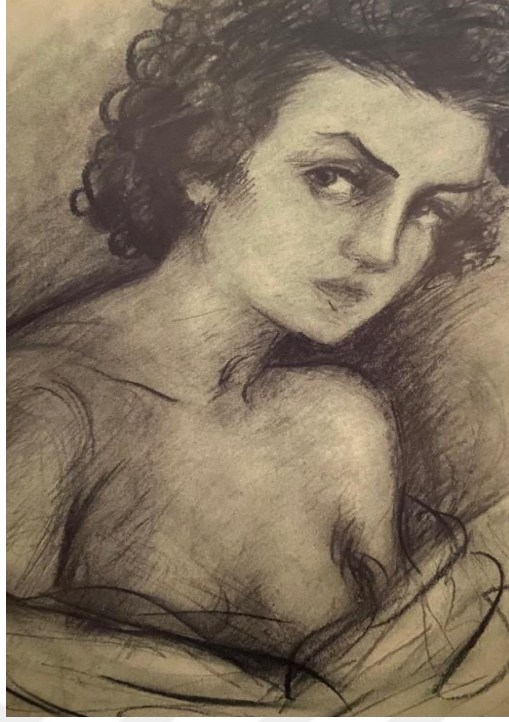

Görsel 47. Raad Zeid Al-Hussein Koleksiyonu, fotoğraf: Adila Laidi- Hanieh

Görsel 48. Raad Zeid Al-Hussein Koleksiyonu, fotoğraf: Adila Laidi- Hanieh

Yukarıdaki görsellerde Fahrelnissa'nın Berlin yıllarında eskiz defterinden 1937 yılına ait eserlerdir. Görsel 47'de görülen eskiz Fahrelnissa Zeid'in otoportresidir. Görsel 48'de görmekte olunan eskiz ise 1936 yılında yapılmış olan oğlu Nejat'ın portresidir. Her iki portrede de sert ve kendinden emin çizgiler kullanmıştır. Sanatçının çizgisel bir üslupla çalışmış olduğu eskizler ressamın yapmış olduğu portre çalışmalarının ön aşamasıdır.

Görsel 49. Otoportre, 1936

Görsel 49’da Fahrelnissa Zeid’in kendi otoportresi olup karakalem çizimlerine bir örnektir. Sanatçı kendi otoportresini sıkça ele almıştır. Kendi otoportresinin yanı sıra ailesinin, çevresindeki insanların hatta etkilendiği kişilerinde portrelerini yapmıştır. Portre çalışırken oldukça hızlıdır ve modelin iki veya üç kere pozunu görmesi Fahrelnissa için yeterlidir. Portrelerde genel olarak sert çizgiler kullanmış ve bakışları vurgulamıştır. Fahrelnissa Zeid portre yapma sürecini şu şekilde anlatmıştır:

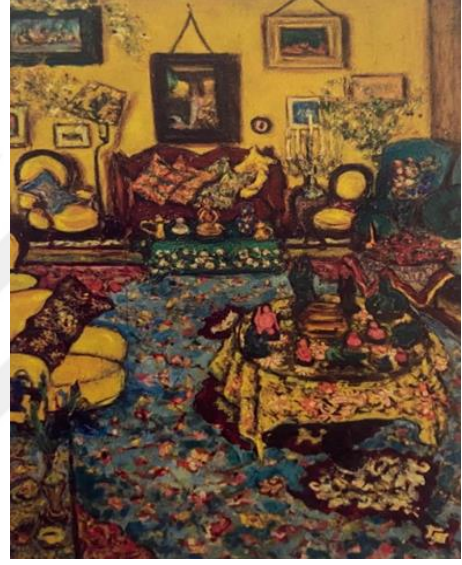
Sonra şu ikileme maruz kalırım: resme başlar, kendime neyi eleyeyim, neyi çıkarayım ki geriye öz -yani portre- kalsın diye sorarım (...) bu gitsin, bu kalsınlar birbiri ardı sıra gelir, görünür olan ‘ben’ ve ‘sen’ yıkılır, yerlerini, bilinmeyen bilinçte -görünmez olanda- sinmiş bekleyen öteki ‘ben’ ve öteki ‘sen’e bırakır. Uzun bir duraksama (...) sonra bir anda fişkırان biçim, çizgi başlar oluşmaya! İşte bu benim (...) yıkmaya başladığım andır. Son derece bilinçli bir şekilde yoğurduğum şeyi bir kenara koyarım. Modelimin olan biten hakkında en ufak fikri olmaz, sabırla poz verir. Bu çığı, bu tufanı yüklenen sadece benimdir. O anda tuvale geçen tek şey ruhtur, başka şey değil. Sonunda yakalarım onu! İşte şimdi portre, gerçek olanı, doğacaktır. Modelimi fotoğraf gibi görmem, içsel hakikatini görürüm artık. Karakter doğar ve ben üzerinde çalışmaya devam ederim (...) sonra modelim artık orada yoktur, fakat hiç olmadığı kadar da oradadır (Laïdi-Hanieh, 2018:237).

2.5.2. Fahrelnissa Zeid'in Kadın Resimlerinde Renk

Fahrelnissa Zeid yapmış olduğu resimlerinin ilk dönemlerinde yoğunlukla mat ve pastel renkleri tercih etmiştir. Sanatsal üretimlerinde daha ilk zamanlar realist bir üslubu tercih ederken yıllar içinde kişiselleşen üslubuna ulaşmıştır. Enteryör resimlerinde ise daha çok mavi, sarı ve kırmızı renkleri kullanmıştır. Resimlerinde biçimleri geleneksel motiflerle veren sanatçı yaşamış olduğu coğrafyanın sahip olduğu geleneksel havayı da izleyenlere bu sayede aktarmayı başarmıştır.

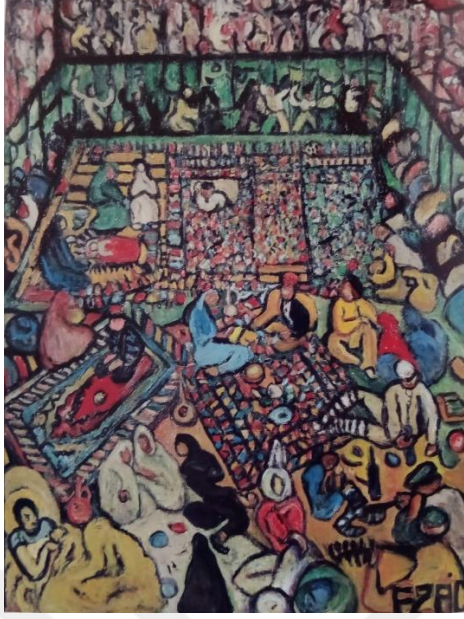

GörSEL 50. Fahrelnissa Zeid, İstanbul'daki Kışlık Dairem, 1943

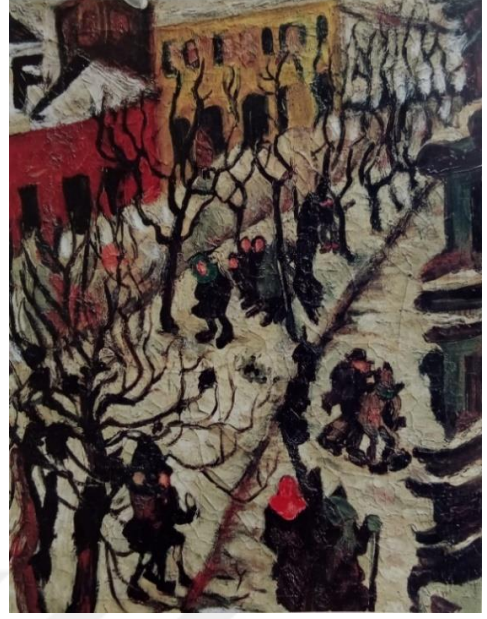

GörSEL 51. Fahrelnissa Zeid, Büyükdere'deki Yazlık Evim, 1943

GörSEL 50'de Fahrelnissa Zeid'in "İstanbul'daki Kışlık Dairem" isimli eseri ve GörSEL 51'deki "Büyükdere'deki Yazlık Evim" isimli eseri kontrplak üzerine yağlıboya (k.ü.y.b.) tekniği kullanılarak yapılmıştır. Fahrelnissa Zeid'in canlı renk kullanımının geleneksel motiflerle iç içe olduğunu görülmektedir. Her iki görselde de yerdeki halıların motiflerle dolu ve hareketli halini duvarlarda kullanılmış olan düz sarı rengin dengelediği söylenebilmektedir. Sanatçının halılarda kullandığı yoğun fırça darbelerine duvarlarda ve koltuklarda daha az rastlanmaktadır. Fahrelnissa Zeid'in kullanmış olduğu bu tezatlıklar resimlerin kendi içinde doğal bir denge kurmasını sağlamaktadır. Sanatçının yapmış olduğu bu iki resimde modern ve gelenekselin bir arada kullanıldığı enteriyör resme verilebilecek iyi örneklerdendir. Her iki çalışmada da mekân içinde yoğun obje kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca her iki resimde de ana renkler ve ana renklerin tonlarıyla çalışılan iç mekân resimlerinden söz edebilmektedir.

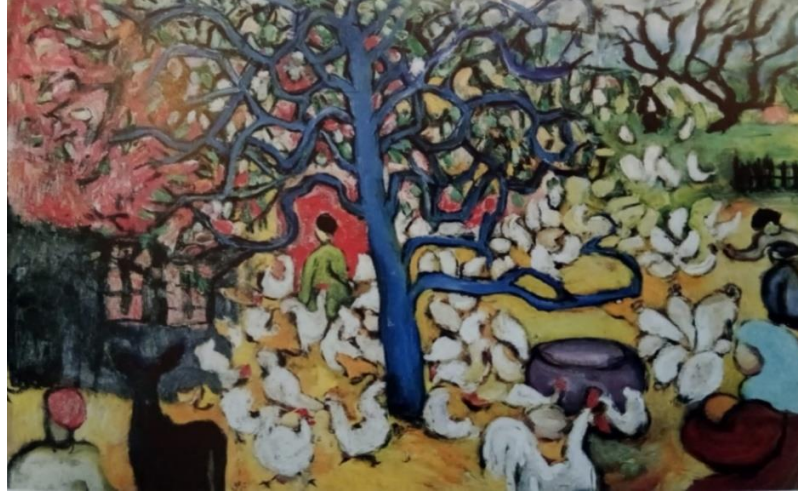

Görsele 52. Fahrelnissa Zeid, Üçüncü Mevki Yolcuları, 1943

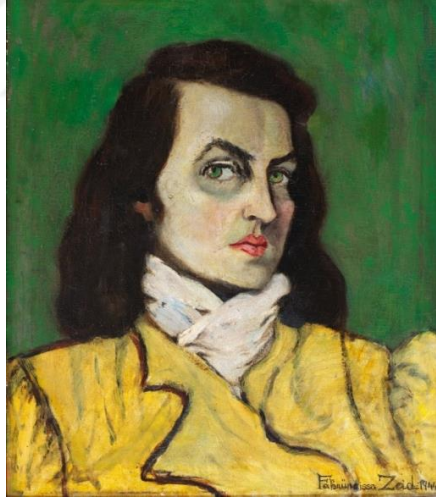
Görsele 53. Fahrelnissa Zeid, İstanbul'da bir kış günü, 1944

Fahrelnissa Zeid'in Görsele 52'deki "Üçüncü Mevki Yolcuları" eserinde kalabalık figürlerin bir arada kullanımı ve canlı renk kullanımı görülmektedir. Yerdeki geleneksel motifli halıların üzerinde oturan figürlerin desensiz kıyafetlerinin varlığı resmin hareketli-hareketsiz dengesini sağlamaktadır. Görsele 53'deki "İstanbul'da bir kış günü" resminde sanatçı kış aylarına has griliği renklerinde vererek mevsimin çetin şartlarını hissettirmeyi başarmıştır. Şiddeti yüksek olan kırmızı rengin dâhi gri tonlarını kullanan sanatçı kendine has stili ile eserini üretmiştir. Görseledeki hareketliliği hem figürlerle hem de fırça darbeleriyle vermiştir. Her iki eserde de figürler ayrıntısız olmasına rağmen sanatçının birkaç fırça darbesiyle doğru harekete ulaştığı ve sanatçının dış mekânda kullanılmış olduğu siyah renkli ağaçları ve iç mekân resimlerinde de geleneksel örgü tarzı şekillerdeki stilize aktarımı görülmektedir.

Görsel 54. Fahrelnissa Zeid, Polonezköy, 1944

Görsel 54'deki k.ü.y.b. yapılmış olan "Polonezköy" isimli eserde, merkezde görüldüğü üzere mavi renkli ağaçta hem stilizasyonu hem de dalların konumu itibariyle geometrik formu bir arada görmekteyiz. Net renk kullanımının yanı sıra siyah çizgisellikle kontür uygulamıştır. Sanatçı, lekesele bir anlayışla kümes hayvanlarını geometrik bir formda resim yüzeyine yerleştirmiştir.

Görsel 55. Fahrelnissa Zeid, Otoportre

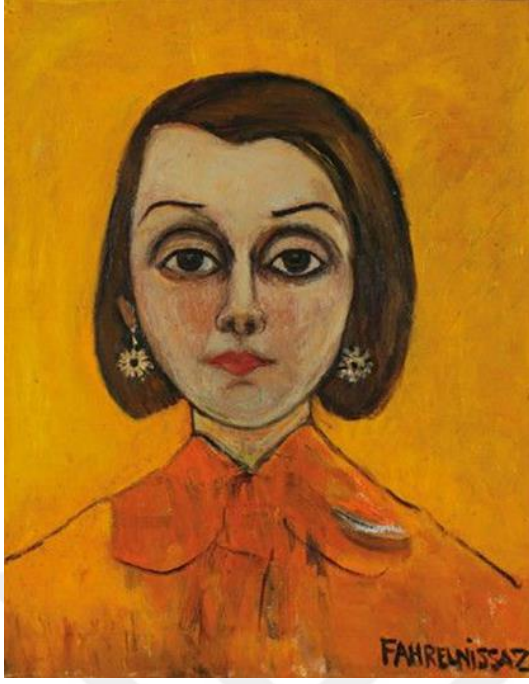
Görsel 55'de görüldüğü üzere Fahrelnissa Zeid'in yapmış olduğu kendi oto portresidir. Fahrelnissa Zeid oto portresini yaparken yeşil arka fon kullanarak dikkati daha çok kendine çekmiştir. Koyu kahve tonlarında saçları, beyaz boğazı kapalı gömlek tarzında içine giymiş kıyafeti ve sarı yakalı ceketini ile resmetmiştir. Kaşları biraz çatık, keskin bakışlı ve duruş olarak hafif yandır. Aslında bu duruş ve bakışı Fahrelnissa Zeid, özgüvenin bir yansımasıdır.

Fahrelnissa Zeid, portre yaparken genelde aile fertlerini, yakın dostlarını öğrencilerini model olarak kullanmıştır. Sanatçı, portre çalışmalarında realist bir tavrı benimsemekten kaçınmış olup gerçeği yansıtmayı amaçlamamıştır. Daha ziyade kendine has üslubuyla çalışmalarını gerçekleştirmiştir. Fakat bazı dönemler yaşantısının etkisi ve denemeye açık yapısı nedeniyle geçiş dönemlerinde farklı üslupta çalışmaları da olmuştur. 1940 yıllarında İstanbul’da yapmış olduğu portrelerde ve 1980 yıllarında yapmış olduğu portreler dışavurumcu nitelik taşımaktadır. Ancak sanatçı, bu çalışmalarında dışavurumcu üslubu bırakmıştır ve soyutlama çalıştığı dönemden sonra ruhani bir yaklaşımı benimsemiştir.

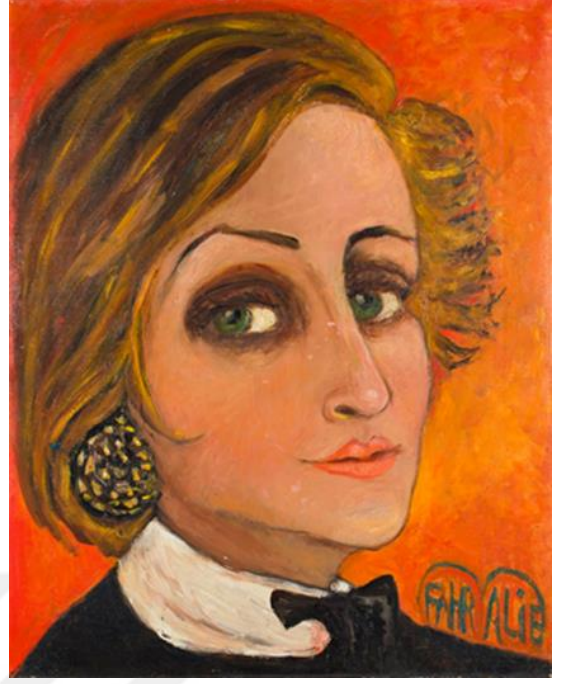

Görsel 56. Fahrelnissa Zeid, Mona

Görsel 56’da Fahrelnissa Zeid’in yapmış olduğu “Mona” isimli kadın portesi tuval üzerine yağlı boya tekniği ile yapılmıştır. Sanatçı düz mavi zemin üzerine, siyah, hacimli ve uzun saçlı, inci kolyeli bir kadın resmetmiştir. Görselde en başta dikkat çeken iri ve uzun kirpikli gözlerdir. Ayrıca dikkat çeken diğer unsur ise kadının üzerindeki çiçek desenli kıyafeti ve aynı çiçekten olan küpesidir. Arka zemindeki kullandığı mavi renk ile üzerindeki turuncu kıyafet ile resimde bir zıtlık oluşturmuştur. Eserde yer alan renkler grileştirilerek yüzeye uygulanmıştır. Alışılmışın dışında bir noktaya atmış olduğu imzası boyut olarak normalin üstünde olmakla birlikte görüntüsünün de muazzam bir düşselliği vardır.

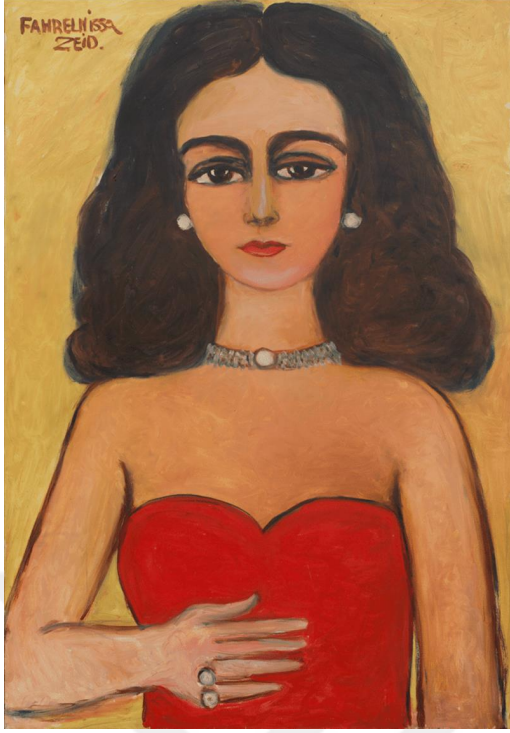

Görsel 57. Fahrelnissa Zeid, Madam Caron,

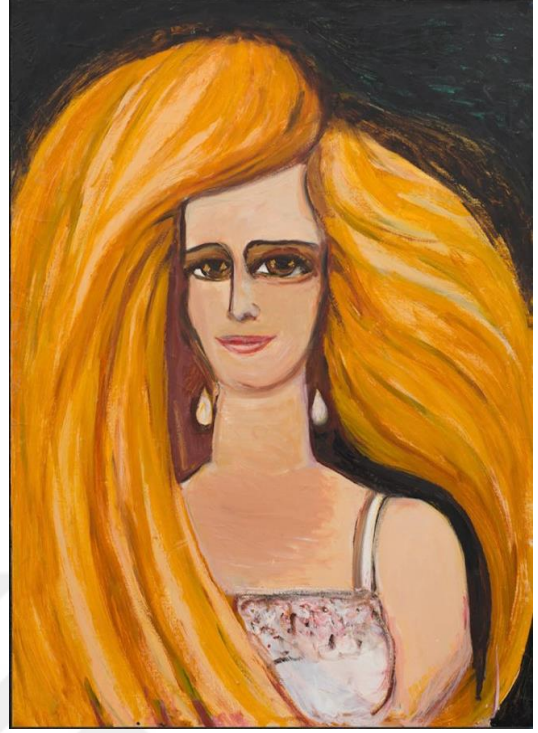

Görsel 58. Fahrelnissa Zeid, Alyoşa, 1973

Görsel 57 ve Görsel 58’de görülmekte olan Fahrelnissa Zeid’in yapmış olduğu “Madam Caron” ve “Alyoşa” adlı kadın portreleri tuval üzerine yağlı boya tekniği ile yapılmıştır. Sanatçı, kadın portrelerini yaparken sıcak tonlar kullanarak düz arka fon kullanmış ve portreye daha çok dikkat çekmiştir. Bir başka dikkat çeken unsur ise Fahrelnissa Zeid’in kadınlarda yapmış olduğu iri ve belirgin gözlerdir. Görsel 56’da Madam Caron portresinde turuncu bir kıyafet giymiş ve kıyafetinin yakası geniş ve büyüktür. Büyük ve göz alıcı küpesi olan kadının saçları düz, kahverengi ve kısadır. İnce kaşlar ve biraz durgun bakışlar ile düz bir duruşa sahiptir. 58’de görmekte olduğumuz portrede ise oldukça büyük ve desenli küpesi vardır. Kıyafeti siyahtır ve beyaz gömleğini bir siyah kurdele ile tutturmuştur. Saçları sarı tonlarında kısa ve dağınıktır. Duruşu hafif sağa doğrudur.

Görsel 59. Fahrelnissa Zeid, Portreler Koleksiyonu

Görsel 60. Fahrelnissa Zeid, Portreler Koleksiyonu

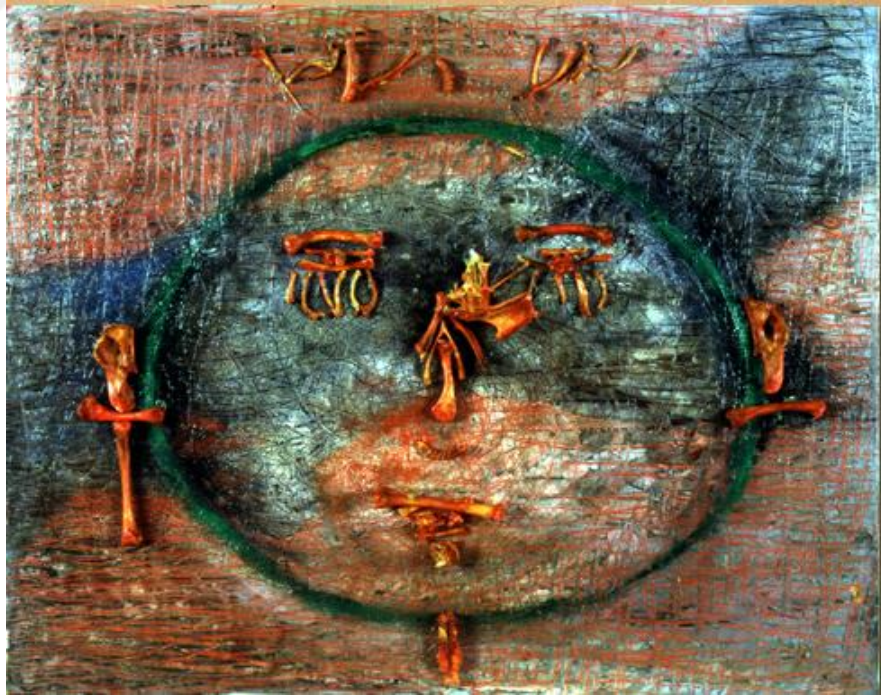
Görsel 59’da görüldüğü üzere Fahrelnissa Zeid’in yapmış olduğu Portreler Koleksiyonuna ait, tuval üzerine yağlıboya ile yapmış olduğu eseridir. Bu görselde bir kadın portresi vardır. Sıcak tonlarda olan fonun üzerine; kalın kaşlı, iri gözlü, durgun bakışlı kadın poz verir gibi tam bize karşı durmaktadır. Ten rengi diğer portrelerine nadiren daha buğday tonlarındadır. Koyu kahve saçları oldukça kabarık ve yoğun yapılmıştır. Kırmızı kolları olmayan bir kıyafet giymiştir. Küpesi beyaz inci daire formunda ve kolyesinde de aynı inciden bulunmaktadır. Yüzüğü de aynı şekilde incilidir.

Görsel 60’da görüldüğü üzere Fahrelnissa Zeid’in yapmış olduğu portreler koleksiyonuna ait bir kadın portresidir. Tuval üzerine yağlıboya ile yapılmıştır. Siyah fon üzerine, sıcak tonlarında olan saç oldukça dikkat çekicidir. Saçları olması gerekenden daha farklı büyük, hacimli ve kabarık tarzda yapılmıştır. Gözler diğer portrelerinde de olduğu gibi gözler iri ve büyüktür. İnce beyaz askıları olan üst tarafı desenli elbise giymiştir. Küpeleri yine elbisesine uyumlu beyaz ve sallantılıdır.

2.5.3. Fahrelnissa Zeid'in Kadın Resimlerinde Doku

Fahrelnissa Zeid, birçok değerli eserlerinden sonra yaşadığı olumsuzlar sonucu üretimlerine ara vermiştir. Ama yine de sanatı her zaman bir iyileşme aracı olarak gördüğü için 1960 yıllarında paleokrystal ve vitray çalışarak deneysel üretim yapmıştır. Zeid, yağlı boya harici kemik, reçine, polyester ve cam odaklı çalışmış, rengin şeffaflığını ele alarak reçine üzerinde kaybolan kemiklerin oluşturduğu derinlik etkisini ele alarak farklı bir üretim yapmayı başarmıştır. Bu üretimler öncelikli olarak tuval üzerinde olmuş, daha sonra heykel formuna dönüşmüştür.

Fahrelnissa Zeid, Malraux'yla 1965'teki görüşmesinin ardından coşkulu bir karşılık sonucu sanatçı daha fazla yenilikçiliğe yön vermiştir. Bu görüşme sonrası kemiklerin ön planda olduğu bir dergi yapmaya karar vermiştir. Fahrelnissa Zeid, kemiklerle beraber birçok malzeme dener ve farklı tekniklerle büyüklü küçüklü heykeller yapar ve onlara yeni bir ad olarak "paleokrystalos" koyar. Sanatçı bu işe kendine adar ve daha fazla kemiğe ihtiyacı olduğu için Londra ve Paris'teki dairesinde yemekli parti düzenler, ayrıca komşularından da kemiklerini atmak yerine kendisine verilmesi için rica etmiştir.

Görsel 61. Fahrelnissa Zeid, Mağarada İnziva

Görsel 61'de görüldüğü üzere, Fahrelnissa Zeid'in 1968 senesinde yapmış olduğu "Mağarada İnziva" isimli eseri karışık teknik ile yapılmıştır. Birçok malzeme

ve teknik içeren bu eser tuval üzerine yapılmış, 63x76 cm boyutundadır. Eserde bir yüz silueti oluşturulmuştur. Bu siluetin gözleri, burnu, ağzı ve kulakları kemiklerin değişik yönlerde yerleştirilmesiyle meydana gelmiştir. Sanatçı farklı malzemeleri bir araya getirirken zıt renkleri kullanmıştır. Arka plan ve yüz siluetinde aynı renkler kullanılmıştır. Bu renkler bazı yerlerde grileşmiş, bazı yerlerde daha canlı durmaktadır. Eser birçok malzeme kullanıma rağmen, bir uyum ve netlik oluşturmuş ve dokuya verilebilecek iyi bir örnek haline gelmiştir.

Görsel 62. Fahrelnissa Zeid, Güneşe Tapanlar

Görsel 63. Fahrelnissa Zeid, Masal Sarayı

Görsel 62’de görüldüğü üzere Fahrelnissa Zeid’in 1968 yılında yapmış olduğu “Güneşe Tapanlar” adlı eseri 76x102 cm boyutunda tuval üzerine karışık teknik ile yapılmıştır. Tamamen sıcak tonlardan oluşan arka planın üzerine kemiklerle aslında bir resim oluşturulmuştur. Eserin orta kısmında kemiklerle silüet oluşturulmuş ve bu silüetin etrafına yine kemikleri ritmik denilebilecek şekilde yerleştirip bir daire formu ile güneş oluşturulmuştur. Bu güneşin üstünde yine aynı şekilde kemiklerle daire oluşturulmuş bir silüet vardır. Görselin alt tarafına bakıldığında ise kemiklerle oluşturulmuş insanlar sanki dans ediyor etkisi verilmiştir. En altta ise sanki hayvanlar vardır ve sağ tarafında sembolik şekiller kemiklerle oluşturulmuştur.

Görsel 63’de ise Fahrelnissa Zeid’in 1967 yılında yapmış olduğu “Masal Sarayı” adlı eseridir ve eserin boyutları bilinmemektedir. Bu eser kemik ve reçine malzemeleri kullanılarak üç boyutlu bir heykel formunda yapılmıştır. Fahrelnissa

Zeid'in ışık ve renge düşkünlüğü be eserinde dikkat çekici duruma gelmiş ve ışık parçalı halde şeffaf olmuştur. Geometrik kütlelerin farklı yönlerde üst üste konmuş şekilde bir araya getirmiş olduğu eserinde yine sıcak tonlar kullanılmıştır.

Görsel 64. Fahrelnissa Zeid, Yeniden Doğuş

Görsel 64'de görüldüğü üzere Fahrelnissa Zeid'in 1968 yılında yapmış olduğu "Yeniden Doğuş" adlı eseri 122x180 cm boyutunda tuval üzerine yağlı boya ile yapılmıştır. Bu görsel, renklerle anlatılmış soyut bir çalışmadır. "Yeniden Doğuş" adlı eserinde sanki bir gökyüzü görüntüsü vardır. Resmin genelinde kırmızı ve mavi tonları hâkim olmuştur. Kırmızının daha göze çarpıcı geldiği bu eserde, kimi yerde daha büyük lekeler kimi yerde daha küçük lekeler halinde kullanmıştır. Dokunun da ön planda olduğu eserde bu kabartılar resme yatay ve dikey çizgi etkisi vermiştir. Fahrelnissa Zeid bazı eserlerinde olduğu gibi burada da imzasını büyük atmıştır ve resme dâhil ederek, eserin bir parçası haline getirmiştir.

Görsel 65. Fahrelnissa Zeid, Rose Larock

Görsel 66. Fahrelnissa Zeid, Endless Thoughts, 1979

Görsel 65’de görülmekte olan, sanatçının yapmış olduğu “Rose Larock” adlı eser resim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu görsel, yukarıdan aşağıya doğru dikdörtgen formda ele alınmaktadır. Görselde oluşan kompozisyon kadın portresi olarak ele alınmakta ve tam bir şekilde ortalandığı görülmektedir. Ayrıca, kadın tam bir yüz ile profilden ele alınmıştır. Bu kadın portresini ele aldığımızda; orta yaşlı bir kadın olduğunu anlaşılmaktadır. Kısa saçlarıyla ve hüzünlü bakışlarıyla izleyiciyi mest eden bir görüntü tasvir edilmiştir. Sanatçı, bu kadın imgesini bir sandalyeye oturtup canlı bir şekilde çalıştığı izlenimini yansıtmaktadır. Sanki bir sipariş üzerine ya da sanatçının beğenisi üzerine tasvir edildiği izleyici vasıtasıyla yorumlanabilmektedir. Zeyd, kadınlar üzerindeki çarpıcı etkiyi gözleri ön plana çıkararak ve süsleyerek yansıttığı için bu resim de son derece işlemelidir. Dönem kadınlarını hem görüntüsüyle hem de üzerindeki kıyafetlerle yansıttığı görülmektedir. Görselin plastik değerlerini incelendiğinde ise, kadın portresinin arka kısmı sarının açık koyu tonlarıyla işlenmiştir. Kadının saçları siyah ve beyaz tonlarıyla ten rengi ise kremin açık tonlarıyla ele alınmıştır. Kadın, üzerindeki siyah paltoyla ve düşük omuzlarla karşımıza çıkarken paltonun üzerindeki beyaz benekler sanatçının geometrik formları eserlerine dâhil ettiğini göstermektedir. İçine giydiği bir kazak ya da bluzun mavi tonlarla işlendiği anlaşılmaktadır. Açık koyu renkler resme hâkim olurken birbirini tekrar eden formlar dikkat çekmektedir.

Sanatçı bu portreyi yaparken kendi tarzını ve üslubunu son derece etkili bir biçimde yorumladığı görülmektedir. Kullandığı canlı renkler resme bir sıcaklık vermekle beraber kadındaki yüz tasvirinin üzüntülü bakışları son derece dikkat çekicidir. Gözlerindeki yeşilimsi ton, neşesiz bakışlar ve kaşlarındaki eğiklik bu kadın portresinin çaresizliğini gözler önüne sermektedir.

Görsel 66'da görülmekte olan sanatçının bu eserine "Endless Thoughts" adını vermiştir. 1979 yılında gerçekleştirdiği bu eser kadın portresiyle karşımıza çıkmaktadır. Bu bir resimdir ve yukarıdan aşağıya doğru dikdörtgen formda ele alınmıştır. Kompozisyon, kadın tasviriyle resmin orta hizasına yerleştirilmiştir. Gövdenin yarısını işleyen sanatçı, kadın yüzünün tam profilini yansıtmaktadır. Kadın, bir sandalyenin üzerine oturmuş vaziyette arkasına yaslandığı sezilmektedir. Genç bir kadın olduğu ve kendinden son derece emin duruşuyla ben buradayım edasını izleyiciye vermektedir. Sarının tonlarıyla işlenmiş olan kısa saçlar ensenin hizasında bitmekte ve boyun hizasında giydiği pelerinin yakaları başlamaktadır. İki elinin de görüldüğü bu kompozisyonda, kıyafetlerin vücudunu örttüğü görülmektedir. Bir eli bacaklarının üzerine doğru, diğer eli göğsünün aşağısına yerleştirilmiş şekilde ve sağ elinde belirsiz bir form tutmaktadır. Portrenin arka kısmının çoğunlukla kırmızı renk ile boyandığı fakat kadının sağ omzunun üzerinden başlayarak bir kısmın beyaza boyandığı görülmektedir. Kısacası, kompozisyon kırmızı ve beyaz ile renklendirilmiştir. Uzun pelerinin koyu yeşil tonlarla işlendiği ve içindeki kıyafeti siyah tonlarla ele aldığını görülmektedir. Bu elbise beyaz noktalarla form etkisi yaratmakta ve resme hareketlilik katmaktadır. Resimde canlı renkler hâkimiyetini korumaktadır. Net fırça darbeleri kullanılmıştır. Eserin isminden de anlaşılacağı üzere bu kadın imgesi, net duruşu ve kendinden emin özgüveniyle sonsuz düşüncelere dalarak mutluluğunu izleyiciye aktarmaktadır.

Görsel 67. Fahrelnissa Zeid, Yoğurt Satan Bedevi Kadınlar, 1944-1945

Görsel 67’de görüldüğü üzere, Fahrelnissa Zeid’in 1944 yılında yapmış olduğu, “Yoğurt Satan Bedevi Kadınlar” adlı eseri 48x78 cm boyutunda kontrplak üzerine yağlıboya tekniği ile yapılmıştır. Figürasyon çalışmalarından biraz daha uzaklaşıp soyuta yöneldiği dönemlerde bedevi kadınların eskizlerini çalışmıştır. Daha sonra yaptığı bu resimde ön planda dans eden üç kadın silueti görülmektedir. En ön planda, resmin ortasında mavi kabarık desenli elbiseli kadının kolları sağa ve sola açılmıştır, kollarında bilezikler sıralı halde durmaktadır. Resmin sağına bakıldığında ise sarı lekesel formda kadının elbisesi kabarık bir şekilde yapılmıştır. Yine aynı şekilde kadının kolları sağa doğru açılmış ve dört kalın bilezik ile süslemiştir. Eserin sol tarafında ise pembe tonlarında kabarık elbiseli kadın siyah uzun saçları ile resmedilmiştir. Pembeli kadının kolları iki yana uzanmış ve diğerlerinde de olduğu gibi kolları bileziklerle doludur. Resmin sol arka üstüne bakıldığında ise üç siyah giyimli kadın silüetleri ayakta, ellerinde bir tepsi taşır gibi yürümektedirler. Arka tarafta duran ağaçlar daire formunun sıralı dizimi ile gövde görüntüsü oluşturulmuştur. Resmin sağ üstünde ise arka planda bir kadının eşeğe binmiş şekilde resmedilmiştir. Kadın uzun siyah elbise giymiş ve beyaz başörtüsü vardır. Eşeğe binmiş kadının arkasında ise fırça darbeleri ile sık ağaç formu oluşturulmuştur. Resimde canlı renk kullanımı ile verilen formlar bizlere dokuyu hissettirmektedir.

Fahrelnissa Zeid, 1944 yılında gerçekleştirdiği ve adını “Nü” olarak izleyiciye aktardığı eserini yapmıştır (Bkz. Ek 1’de Görsel 93). Yukarıdan aşağıya doğru dikdörtgen formda ele alınmıştır. Bu resmi betimlendiğinde bir odanın içerisini yansıttığını ve bu odada iki figürün olduğu görülmektedir. Sağdan sola doğru bakıldığında ise; üç parçadan oluşan bir dikdörtgen formun pencere ya da paravan olduğunu söylenebilmektedir. Onun hemen önünde bir yer masası, üzerinde örtüsü ve tencere görünümlü kırmızı bir nesnenin yerleştirildiği görülmektedir. Kadın figürü resmin ortasının hemen yanına aktarılmış ve oturur vaziyette ön profilden ele alınmıştır. Bu kadın figürü çıplak ve süslüdür. Açık mavi tonlarda minderin üzerinde oturduğu ve minderin altında halının olduğu seçilmektedir. Figürün hemen arkasında kırmızı motiflerle işlenmiş bir nesne ve hemen üstünde kahverengi tonlarda bir koltuk ve koltuğun üzerinde uzanan bir figür görülmektedir. Duvarın açık mavi tonlarla işlendiği ve duvarlarda resimlerin asılı olduğu zengin bir eser karşımıza çıkmaktadır. Açık koyu tonlarla ve çizgilerin işlenme tarzıyla hareketli bir resim olan bu çalışma, sanatçının kaleminin ne kadar sağlam olduğunu izleyiciye kanıtlamaktadır.

Fahrelnissa Zeid’in “Etüt” adını verdiği diğer bir eserini de 1944 yılında gerçekleştirmiştir (Bkz. Ek 1’de Görsel 94). Bu ‘resim’ olmakla birlikte ‘nü’ bir çalışmadır ve kadın figürüyle karşımıza çıkmaktadır. Resim kare formuyla çalışılmış ve kompozisyon hemen sol köşeye yerleştirilmiştir. Örtünün üzerine oturur vaziyette kıvrılan bu figür sağ kolundan destek alarak yaslanmaktadır. Açık sarı tonlarla renklendirildiği ve figürün kısa saçlı olduğu görülmektedir. Gözleri kapalı bir şekilde kaygılı bir izlenim yaratmaktadır. Vücudunun keskin hatlarını siyah kontur ile netleştiren sanatçı, desenin sağlamlığını bu çalışma ile göstermektedir. Bu resim, iç mekânda ele alınmış ve figürün altında mavi ve kırmızı renkli çizgisel formlarla bir yorgan ya da battaniyenin olduğu seçilmektedir. Duvarlarda çizilmiş motiflerin resme bir hareketlilik kattığı ve denge sağladığı görülmektedir.

2.5.4. Fahrelnissa Zeid’in Kadın Resimlerinde Geometrik Formlar

Fahrelnissa Zeid’in birçok üslubu içinde dikkat çekici olan soyut sanatı ise Londra’da 1947 ve 1948 yıllarında, Bağdat’a yaptığı ilk seyahatten on sene sonra ve ilk uçak seyahatinin etkisi ile ortaya çıkmıştır. Uçak seyahatinin etkisi fazla olsa dahi Fahrelnissa Zeid, ilk uçak seyahatinden bir sene önce soyut ve yarı soyut resimler

yapmıştır. Bu soyutlamaya dönüşümün tamamen bunlardan kaynaklanmadığı da söylenebilir. Yani Fahrelnissa Zeid'in görsel uyarıları hassas olduğu için seyahat yaparken gördükleri onu daha fazla soyut sanata yöneltmiştir. Sanatçı bu süreci şöyle açıklamıştır; “Soyut resim ile içsel ihtiyaçlarımı tanımlamadan ve bir anlama sabitlemeden tercüme ederek kendini ifade etmeye çalışan şey bilinçaltımdır.” Sanatçı için bu dönem kolay olmamış ve bunu acılı bir süreç olarak görmüştür. Fahrelnissa Zeid bu süreci geometrik formlarla, renk kırıklıklarının sıklığı ile tuvaline aktarıp çok büyük boyutlarda üretimler yapmıştır (Laïdi-Hanieh, 2018:118).

Görsel 68. Fahrelnissa Zeid, Lomond Gölü, 1948

Görsel 68'de görüldüğü üzere, Fahrelnissa Zeid'in yapmış olduğu “Lomond Gölü” adlı eserini 1948 senesinde, 115x138 cm boyutunda tuval üzerine yağlıboya ile yapılmıştır. Zeid'in, çok yönlü yapısı ile yaptığı farklı eserlerinden biri olan “Lomond Gölü” Brueghel tarzında yapılmıştır. Eserin tamamı geometrik formlarla oluşturulmuştur. Resme bakıldığında tatil yapan bir kalabalık grubun yukarıdan bakılmışçasına çizilmiştir. Eserin yoğunluğu fazla bile olsa bir merkezi vardır. Bu merkezi yine geometrik formlarla oluşturduğu göldür. Gölün kenarında bir liman ve limanda kayıklar küçük şekillerle tasvir edilmiştir. Bu kayıkların formları çizgisellik ile birlikte sanki gökyüzüyle bütünleşmiştir. Sağ gökyüzünün başlangıcından sola doğru gelen kare formları bir bütünlük sağlamış ve gökyüzünü oluşturmuştur. Resmin sol tarafında insan kalabalığının ortasında beyaz bir çadır vardır ve bu çadırın etrafında yine küçük küçük çadırlar sıralı halde arka arkaya durmaktadır.

Görsel 69. Fahrelnissa Zeid, Kompozisyon, t.ü.y.b., 1950, 175x188

Görsel 69’de görüldüğü üzere, “Kompozisyon” isimli bu eser sanatçı tarafından 1950 yılında yapılmıştır. Tuval üzerine yağlı boya olan bu çalışma 175x188 cm boyutundadır. Sanatçının ele aldığı bu çalışma soyut bir şekilde geometrik formlarla yansıtılmıştır. Sarı tonların hâkim olduğu bu çalışma, canlı renklerin yerleşimiyle resme bir baskın görüntü kazandırmıştır. Bu renkler; kırmızı, sarı, yeşil, turuncu, mor, lacivert ve beyaz ile çalışılarak birçok küçük geometrik formu resme kazandırmıştır. Sıcak ve soğuk renkler ile de bir zıtlık işlenmektedir. Denge ve hareket eylemleri sanatçının kompozisyon adlı çalışmasıyla ön plana çıkmaktadır. Birbirini tekrar eden kare ve üçgen formlar, çizgisel hareketlilik sanatçının kompozisyon oluşturmasındaki ustalığını izleyiciye aktarmıştır.

Görsel 70. Fahrelnissa Zeid, Çözülmüş Problemler, 1948

Görsel 70 incelendiğinde; Zeid, “Çözülmüş Problemler” adlı eseri 1948 yılında gerçekleştirmiştir. Tuval üzerine yağlı boya olan bu eser, 97x130 cm olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk izlenim ise soyut bir çalışma olduğunu gösterir. Sanatçının gerçekleştirmiş olduğu eser, canlı renklerin birleşimiyle ele alınmıştır. Bu renkler; mavi, kırmızı, sarı, yeşil, mor ve beyaz ile renklendirilmiş olup sıcak ve soğuk renkleri aktarmıştır. Mozaik şeklinde kırılan geometrik formlar güçlü bir ahenk şöleni sunmaktadır. Sanatçının oluşturduğu geometrik formlar bir kesinliği, çözümlüğü izleyiciye sunmaktadır. Bu geometrik formlar çoğunlukla üçgen formlardan oluşmaktadır.

Görsel 71. Fahrelnissa Zeid, Atomun ve Nebati Hayatın Parçalanışı, 1950- 1951

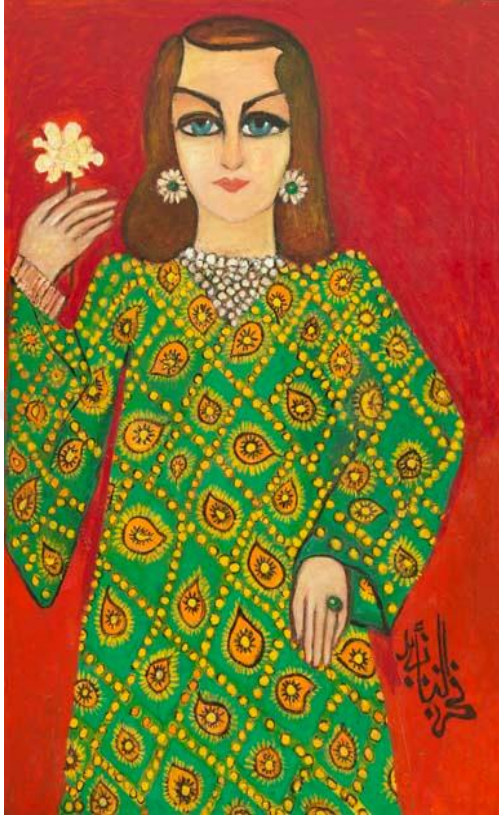
Görsel 71'deki çizgilerin birbirini takip ettiği çalışmada renklerin kullanımı, çalışmanın iki farklı resmi birleştirmiş gibi bir görüntü oluşmasına neden olmuştur. "Atomun ve Nebati Hayatın Parçalanışı" isimli çalışmanın sağ tarafında yeşil, mavi ve mor gibi soğuk renklerin yanında siyah ve beyazda kullanılmıştır. Görselin sağ tarafında ise pembe ve turuncu gibi sıcak renklerin yanında mavi, siyah, siyah ve beyazda kullanılmıştır. Geometrik formların kullanımını değerlendirildiğinde ise resmin sağ tarafındaki geometrik formların sol taraftaki geometrik formlara kıyasla daha büyük çalışıldığı görülebilir.

Görsel 72. Fahrelnissa Zeid, Cehennemim, 1951

Görsel 72'de Fahrelnissa Zeid'in "Cehennemim" isimli soyut çalışmasını görmekteyiz. Görselde sarı ve kırmızı gibi sıcak renkleri kullanmanın yanında siyah, beyaz ve gri renkleri de kullanmıştır. Birbiriyle iç içe geçmiş çizgilerin oluşturduğu geometrik formlar resmi oluşturmaktadır. Çalışmanın merkezinde, beyazların ve grilerin ortasındaki resimde geometrik şekillere kıyasla daha büyük bir bölümü

kaplayan siyah bir alan bulunmaktadır. Görselin sol tarafı renk kullanımı bakımından bölümlere ayrılmış gibi görünürken sağ tarafta renklerin iç içe kullanımını resimde bütünlük oluşturmuştur.

Görsel 73. Fahrelnissa Zeid, Prenses Alia

Görsel 74. Fahrelnissa Zeid, Geçmişten biri

Fahrelnissa Zeid'in Görsel 73'de görülen "Prenses Alia" şeklinde isimlendirdiği çalışmasında ayakta duran bir kadın figürü görülmektedir. Sert bakışları izleyene dönük olan figürün iri mavi gözleri bulunmaktadır. Figürün gözlerinin iriliğine zıtlık oluşturacak boyutta dudakları bulunmaktadır. Beyaz ve yeşil renklerin kullanıldığı büyük küpeler ve beyaz renkte dairesel formların bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş kolye ile resmedilmiş figürün sağ eli havada durur pozisyonundadır. Kadın, elinde açık sarı bir çiçek tutmaktadır. Kadın figürünün üzerindeki elbiseyi desen kullanarak resmeden Zeid daireler ve damlalar ile elbisenin desenini oluşturmuştur. Damla ve dairelerde sarı renk kullanılmıştır. Siyah renk ile de damlalarda kontur kullanmıştır. Sanatçı resmin fonunda kullandığı kırmızı renk ile elbisede kullandığı yeşil renk ile zıtlık oluşturmuştur.

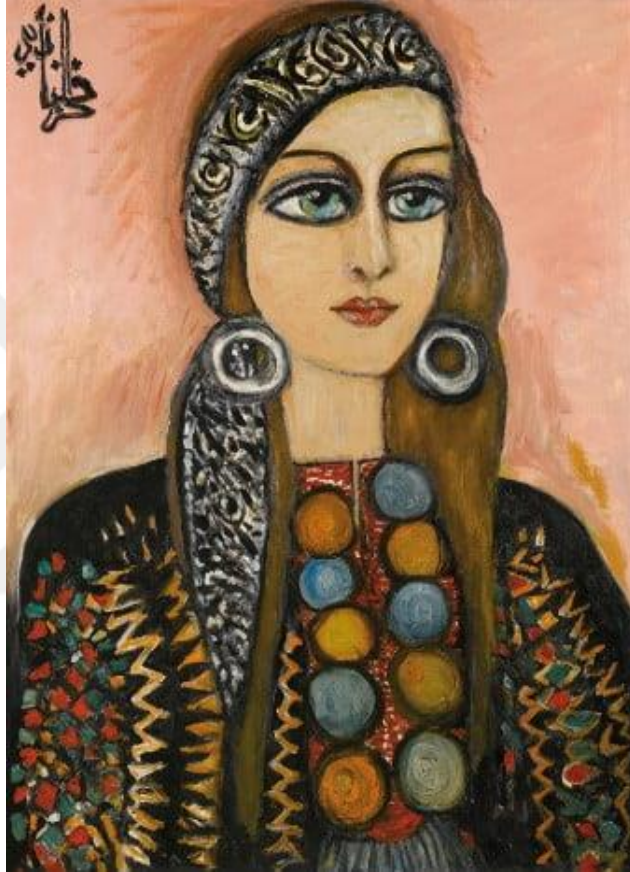
Görsel 74'de görülen sanatçının ayakta duran kadın figürlü bir çalışması bulunmaktadır. Sarı ve siyahın ustalıkla kullanıldığı resim 116x210 boyutlarındadır. Sanatçının oto portresini çalıştığı resimde yine dikkati iri gözler çekmektedir ve çevresinin siyahla koyulaştırıldığı gözlerin etkisi artmıştır. Yeşil ve sarı renkli iri küpeleri elbise ve portre arasında bağlantı kurmuştur. Fonda kullanılan siyah renk elbisedeki geometrik şekilleri oluşturmak için de kullanılmıştır. Sarı renkteki elbisede daireler ve zikzaklar kullanılmıştır.

Görsel 75. Fahrelnissa Zeid, İlahi Koruma, 1981

Görsel 75'de görülen "İlahi Koruma" isimli çalışmada sanatçı resmin merkezinde üzerindeki elbisede yoğun geometrik form kullanılmış ayakta duran bir kadın figürü yerleştirmiştir. Siyah uzun saçlı kadın figürünün üzerindeki elbisede kırmızı, turuncu, mavi, beyaz ve siyah renkler kullanılmıştır. Elbisenin etek kısmında baklava dilimine benzer geometrik şekiller ve zikzaklar düz şeritlerin içine yerleştirilmiştir. Kıyafetin üst bedeninde ise ayrıntılı çalışılmış çok küçük şekillerin bir araya getirilmesiyle bir bütün oluşturduğu görülmektedir. Aynı küçük şekiller

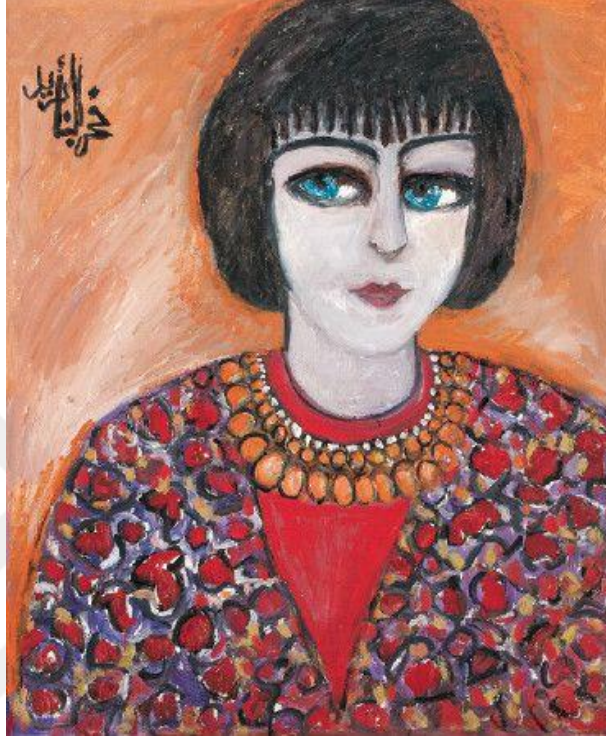
kadın figürünün başına taktığı başlıkta da kullanılmıştır. Sanatçı merkezde bulunan figürün yanına beyaz kıyafetli bir çocuk figürü yerleştirmiştir. Kadın figürünün sağ eli çocuğun başına dokunmaktadır ve kadının kıyafetinin geniş yapılı kolları çocuğun bulunduğu alanın fonu haline gelmiştir. Merkezdeki kadın figürünün sağ eli çocuğun başında iken sol elinde turuncu bir çiçek tutmaktadır. Her iki figürün de gözlerinin iri bir şekilde resmedildiği çalışmanın fonunda mavi rengin tonları kullanılmıştır.

Resim 76. Fahrelnissa Zeid, Billur Gözlü

Görsel 76’da görülen Fahrelnissa Zeid’in “Billur Gözlü” isimli çalışması, sanatçının kendine has üslubuyla ürettiği portre çalışmalarından biridir. Portrenin arka planında açık tonlarda bir kavuniçi rengini kullanıldığı görülmektedir. Portre çalışması yapılan kadın figürünün üzerindeki kıyafet koyu tonlardan oluşmaktadır ve bu boya kullanımı tercihi fon ile zıtlık oluşturarak figürün ortaya çıkmasını sağlamıştır. Çalışmada turuncu, mavi, kırmızı, kahverengi ve siyah renkleri kullanılmıştır. Figürün kıyafetinin üzerinde ve figürün kahverengi uzun saçlarının üzerindeki kumaşta sanatçının yoğunlukla kullandığı geleneksel motifler görülmektedir. Zikzaklar ve noktaların tekrarıyla oluşturulan motifler sanatçının birim tekrarını kullanımındaki

ustalığı ortaya koymaktadır. Yine figürün boynuna taktığı büyük dairelerden oluşan kolye ve kulağındaki halka şeklindeki küpe ile çalışmaya geometrik formu dâhil etmiştir. İri gözlü resmedilmiş figürün dikkat çekici mavi gözleri ile resimde kullanılan turuncu tonlar figürün gözlerine dikkat çekilmesini sağlamıştır.

Resim 77. Fahrelnissa Zeid, Nofa, 1980

Görsel 77’de görülen “Nofa” isimli eserde, siyah kısa saçlı ve iri mavi gözlü bir kadın figürü görülmektedir. Ten rengi beyaza yakın resmedilmiş figürün boynundaki turuncu kolyenin bir kısmı portrenin teninde kullanılan beyaza yakın renk kullanılarak resmedilmiştir. Figürün arkasında fon şeklinde kullanılan düz zemin turuncu rengin tonları kullanılarak oluşturulmuştur. Kadın figürünün boynunda zeminle birbirini tamamlar nitelikte kullanılan turuncu kolye kırmızı renkli kıyafetin üzerinde bulunmaktadır. Dairesel formdaki kolye de yine birim tekrarı ile oluşturulmuştur. Sanatçı figürün kıyafetini resmederken desen kullanmayı tercih etmiştir. Belli belirsiz kullandığı lekeler ile kıyafetteki desenleri oluşturan Zeid desenlerde mor, kırmızı, turuncu ve siyah renkleri kullanmıştır.

III. BÖLÜM

3. SANATSAL ÜRETİM

3.1. Çalışma 1

Görsel 78. Cansu Öz, “İsimsiz”, 45x45, t.ü.k.t., 2025

Görsel 78’de görülen “İsimsiz” adlı çalışma 45x45 cm boyutlarında tuval üzerine karışık teknik kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Görsel, ilk olarak incelendiğinde sol tarafta iki kadın figürünün olduğunu görülmektedir. Oturan ve ayakta duran bir kadın figürü ve hemen resmin sağına doğru ise bir masa izleyici karşılamaktadır. Masanın üzerinde duran nesnelere kompozisyona dâhil olmaktadır. Bu eser, sanatçı tarafından iç mekân içerisinde izleyiciye yansıtılmaktadır. Eserin hikâyesini incelemek istediğimizde, iki kadın figürün de yüz ifadeleri dikkat çekmektedir. Ayakta duran kadın figürü, masanın önüne odaklanmış bir şekilde durgun vaziyettedir. Bir eli oturan kadın figürünün arkasında kalırken diğer eli ise eteğinin üzerindedir. Görselin hemen sağ kenarında kalan figür dirseğine kadar sıvanmış leoparlı kazağı ve mavi eteğiyle dikkat çekicidir. Giydiği botlar ise, genç bir kadın dinamiğinin simgesidir. Belki bir evlat, kız kardeş ya da arkadaş rolüyle oturan kadın figürünün arkasında dimdik durmaktadır. Oturan kadın figürünü ele alındığında,

ön cepheden görülmekte ve kırmızı uzun bir elbise giydiği üzerine de aynı tonlarda bir ceketle izleyiciyi karşılamaktadır. Halinde memnun bir vaziyette belki anne veya abla sıfatıyla resmin orta kompozisyonunda yer almaktadır. Görselin sol tarafında ise büyük boyutta yuvarlak bir masa vardır. Bu masa sarının tonlarıyla ve altın varak fırça darbeleriyle süslenilmiştir. Masanın üzerinde vazı, içerisinde mavi çiçekler ve sağında solunda duran kitaplar resme hâkimiyet kurmaktadır. Yer zemini; sarının tonları ve mavinin renkleriyle mevcut olurken karşıdaki duvar ise, siyah beyaz şeritler halinde uzunlamasına ele alınmıştır. Leopar desen, açık pembe ve kırmızı renklerin ayakta duran ve oturan kadın figürünü sardığı görülmektedir. Ayrıca, sıcak ve soğuk renklerin resim üzerindeki etkisi bir bütünlük oluşturmaktadır. Düz çizgiler, yuvarlak ve kare formlar ile oluşan çalışma günümüzün modern algısını aktardığı düşünölmektedir.

3.2. Çalışma 2

Görsel 79. Cansu Öz, “İsimsiz”, 45x45, t.ü.k.t., 2025

Görsel 79’da görölen “İsimsiz” adlı çalışma 45x45 cm boyutlarında tuval üzerine karışık teknik kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Eser, kare bir form ile ele alınmakta ayrıca kolej tekniği kullanılarak zenginleştirildiği gözlenmektedir. Görsele

ilk bakıldığında iki kadın figürü ayakta durmaktadır. Görselin sağındaki kadın figürü, arkası seyirciye dönük bir şekilde yansıtılmıştır. Kadın figürü, ellerini arkadan bağlamış, yüzünü hafif sola doğru yatırarak karşısında duran diğer kadın figüre baktığı izlenimi verilmiştir. Kadının eteği ile arka kompozisyonda olan siyah beyaz leopar desen yer yer bütünleşerek bir leke değeri oluşturulmuştur. Bu leopar deseni, sağ ve sol tarafındaki, üst köşelerde görülen siyah beyaz dik çizgiler ile uyumlu hale getirilmiştir. Resmin sıcak noktası ise; seyirciye dönük olan kırmızı tonların kullanıldığı kadın figürüdür. Kadın figürünün bakışları dikkat çekici olmakla birlikte bakışlarındaki durgunluk vücut diline de yansımaktadır. Her iki kadının zarafeti ve kibarlığı sanatçının üslup tarzıyla, fırça darbeleri ve renk kullanımıyla birleşerek özgün bir değer taşımaktadır. Görselin genelinde iki figür, dik çizgiler ve lekeler olmakla birlikte iç mekân ya da dış mekân gibi yorum yapılamamakla birlikte düşsel bir görünüm izleyiciye aktarılmıştır.

3.3. Çalışma 3

Görsel 80. Cansu Öz, "İsimsiz", 45x45, t.ü.k.t., 2025

Görsel 80’de görülen “İsimsiz” adlı çalışma, tuval üzerine karışık teknik olarak 45x45 cm boyutlarında yapılmıştır. Görselin merkezinde ise, bir kadın figürünün hâkim olduğu görülmekte ve iç mekan içerisinde kompozisyonu oluşturulan bu eserin kolaj tekniği ve akrilik boya ile oluşturulduğu bilinmektedir. Resmin genelinde leopar lekeler, soğuk yeşil ve mavi tonların hâkimiyeti kurulurken gold sarıların fırça darbeleriyle resme hâkimiyeti bir bütünlük sağlamıştır. Ortasında duran kadın figürü koltukta oturur bir şekilde sol elini koltuğa dayadığı ve başını tuttuğu görülmektedir. Kadın figür, ön cepheden görülmektedir. Fakat kadının düşünceli bakışları mutsuzluğunun bir simgesi olmaktadır. Koltuk, soldan sağa doğru görülmekte ve yarım bir şekilde kompozisyona dâhil edilmektedir.

Türk mavisi tonları ve açık mavi tonların fırça darbeleriyle yansıtılması bir hareketlik aşulamakta ayrıca siyah konturların verilmesi ile de resimde kesinlik sağlanmaktadır. Koltuğun bittiği yerde bir dolap ve üzerinde ise avize var olmaktadır. Koyu lacivert ton ile ele alınan nesnelere iç mekânın sıcaklığını izleyiciye yansıtmaktadır. Sağ üst en köşe de ise, kolaj tekniğinin parçalarını net bir şekilde görmekte olup, küçük dairelerle bir hacim kazandırılmak istenmiştir. Koltuğun üzerindeki duvarda ise, üç tane dikdörtgen form uzunlamasına resme dâhil edilmiştir. Bu dikdörtgen formların çerçeveleri de gold sarı tonlar ile renklendirilmiştir. Leopar desenin ve gold sarıların resme dâhil oluşu ve iç mekânın tasarımı; şatafatın ve gösterişinin bir görseli olarak izleyici tarafından yorumlanabilmektedir. Bununla birlikte, sıcak ve soğuk renklerin hâkim olduğu bu eser, sanatçı tarafından renklerin kullanımını ve fırça darbeleriyle bir hareket, dinamiklik kazandırmaktadır.

3.4. Çalışma 4

Görsel 81. Cansu Öz, “İsimsiz”, 45x45, t.ü.k.t., 2025

Görsel 81’de görülen “İsimsiz” adlı çalışma, tuval üzerine karışık teknik olarak ele alınmakta olup 45x45 cm boyutlarında sanatçı tarafından gerçekleştirilmiştir. Kullanılan teknik ve malzemeler kolaj ve akrilik boyadır. Bu çalışmada Matisse’nin eserinden alıntı alınmış ve yeni bir resim haline getirilmiştir. Resmin kompozisyonu bir iç mekânda tasarlandığı ve üç kadın figürün soldan sağa doğru sıralanışını görmektedir. Bu kadın figürler, masanın etrafında dizilerek; iki figür sandalyede diğer figür ise ayakta ve yan cepheden görülmektedir. Ayakta duran kadın figürü, diğer kadınlara hizmet ediyormuş gibi bir görüntü yansıtmaktadır. Hepsinin yüzlerinde hafif bir tebessüm olduğu görülmektedir. Masanın kırmızı, mavi renkleri ve motiflerle zenginleştirilmesi resme bir ahenk vermektedir. Sol köşedeki kadın figürü sandalyenin üzerinde oturmaktadır ve mavi bir etek giydiği üzerinde ise siyah beyaz kare formlu, yakası beyaz önlüklü bir kazak giymektedir. Görselin orta hizasında ise diğer kadın figürü yarım bir şekilde bel hizasına kadar görülmektedir. Mavi bir ceket giydiği ve içinde de gri bir bluzun olduğu görülmektedir. Sağdaki kadın figürü, üzerinde siyah

bir bluz ve altında beyaz bir etek ile elinde tuttuğu meyve kâsesiyle bir iş peşinde izlenimi yansıtmaktadır. Masanın üzerinde yuvarlak sarı, krem ve koyu kahverengi meyveler ve kâseler vardır. Resmin arka duvarında bir kitaplığın olduğu ve açık krem tonlarla birlikte siyah beyaz kare formların birleşimiyle bütünleştirildiği görülmektedir. Kitaplığın arkasında sol üst köşede ise bir çerçeve mevcuttur. Bu çerçevenin içi, motiflerle süslenecek yansıtılmış fakat krem leke darbeleriyle belirsiz bir görüntü yansıtılmıştır. Çiçek motiflerin kompozisyona kattığı süslü görüntü, kadın figürlerin yaşam kalitesinin göstergesi olarak izleyiciyi tarafından yorumlanabilir. Bunlara ek olarak, renklerin sıcak ve soğuk etkileri, siyah beyaz zıtlığın yansıtılması sanatçının esere kattığı yorumu güçlendirmektedir.

3.5. Çalışma 5

Görsel 82. Cansu Öz, “İsimsiz”, 45x45, t.ü.k.t., 2025

Görsel 82’de görülen “İsimsiz” adlı çalışma, tuval üzerine karışık teknik olan bir resim ve 45x45 cm boyutta ele alınan bir çalışmadır. Görselin merkezinde bir kadın figürü seyirciye dönmüş vaziyette resmedilmiştir. Bu, kadın figürü sağ tarafta durmaktadır. Mavinin tonlarıyla belli belirsiz bir nesnenin üzerine oturduğu gözlenmektedir. Figürün hemen solunda ise çantanın durduğu görülmektedir. Mavi

rengin üzerinde çiçekli motifler oluşturulmuştur. Bu görsel, enteriyör bir resim olarak çalışılmıştır. Ve kadın figürü modern kıyafetlerle resme dâhil edilmiştir. Mavi uzun bir pantolon ve yan çizgili açık koyu lacivert kazağıyla görülmektedir. Kadının hemen solunda büyük kare bir masa, açık pembe tonlarla işlenerek sıcak bir görüntü vermektedir. Masanın üzerinde vazo ve çiçeğin olduğu görülmektedir. Masanın arka tarafındaki planda ise; Fahrelnissa Zeid'in kullanmış olduğu geometrik formlardan esinlenerek bir desen görüntüsü oluşturulmuş ayrıca masanın sıcaklığıyla bir bütünlük sağlanmıştır. Resmin sol ve sağına doğru çiçek motifler devam etmektedir. Masanın arka tarafında çekmeceli bir dolap ve üzerinde aile albümleri ve çizgisel formlarla zenginleştirilen dekoratif vazolar dâhil edilmiştir. Görselin genelinde sıcak ve soğuk tonlar hâkim olurken geometrik formlar ile bir bütünlük sağlanarak resmin dinamikliği sanatçı tarafından korunmuştur. Kadının dik oturuşu ve mavi renk ile bütünlüğü hayata karşı bir başkaldırı olarak yorumlanabilmektedir.

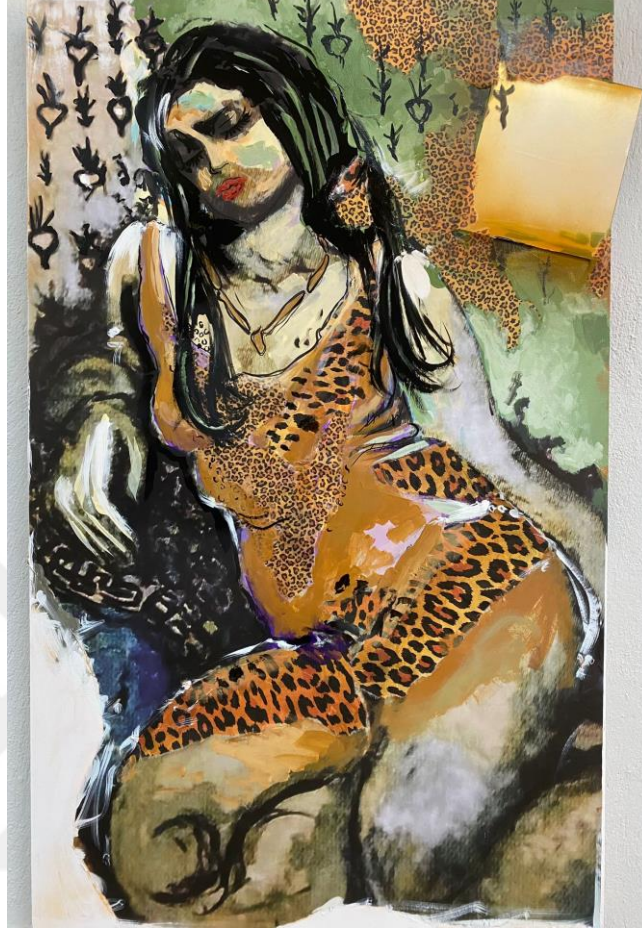
3.6. Çalışma 6

Görsel 83. Cansu Öz, "İsimsiz", 45x45, t.ü.k.t., 2025

Görsel 83’de görülen “İsimsiz” adlı çalışma, tuval üzerine 45x45 cm boyutlarında, kolaj tekniği ve akrilik boya kullanılarak çalışılmış bir resimdir. Bu görselde, iki kadın figürü vardır. Soldaki kadın figürü, yan profilden sandalye üzerinde oturmuş şekilde resmedilmiştir. İki elini bacaklarının üzerine koyarak durgun bir şekilde oturmaktadır. Üzerinde uzun kollu motifli bir ceket ve krem renginde bir etek giydiği görülmektedir. Koyu gri botlarıyla oturan bu kadın figürü, bir olay varmış gibi gözlerini karşıya dikmiştir ve mavi kontur çizgiler ile desteklenmiştir. Hemen yanında ise, beyaz yuvarlak bir masa vardır. Bu masanın üzerinde iki tane dekoratif vazo bulunmaktadır. Resmin sağ tarafında ise, ayakta seyirciye doğru dönük uzun pardösülü kadın figürü vardır. Bu pardösü, çiçek motifleri ile rengârenk bir görünümündedir. İçine giydiği krem tonda bir kazak ve altına gri tonlarda giydiği bir pantolon görülmektedir. Ayakkabıları ise, bağcıklı kahverengi tonlarında bir bot görüntüsündedir. Kadının pardösüsü ile arka planda bulunan çiçek desenleri çoğunlukla sağ ve kadın figürün üst kısmında kullanılarak bir bütünlük oluşturmaktadır. Zeminde ise, siyah beyaz kare geometrik formlar ile zenginlik sağlanmaktadır. Kompozisyonun arka kısmında pembe bir duvar ve krem renginin bütünlüğü söz konusudur. Enteriyör bir resim olan bu çalışma, iki kadın figürü kullanılarak çalışılmıştır.

3.7. Çalışma 7

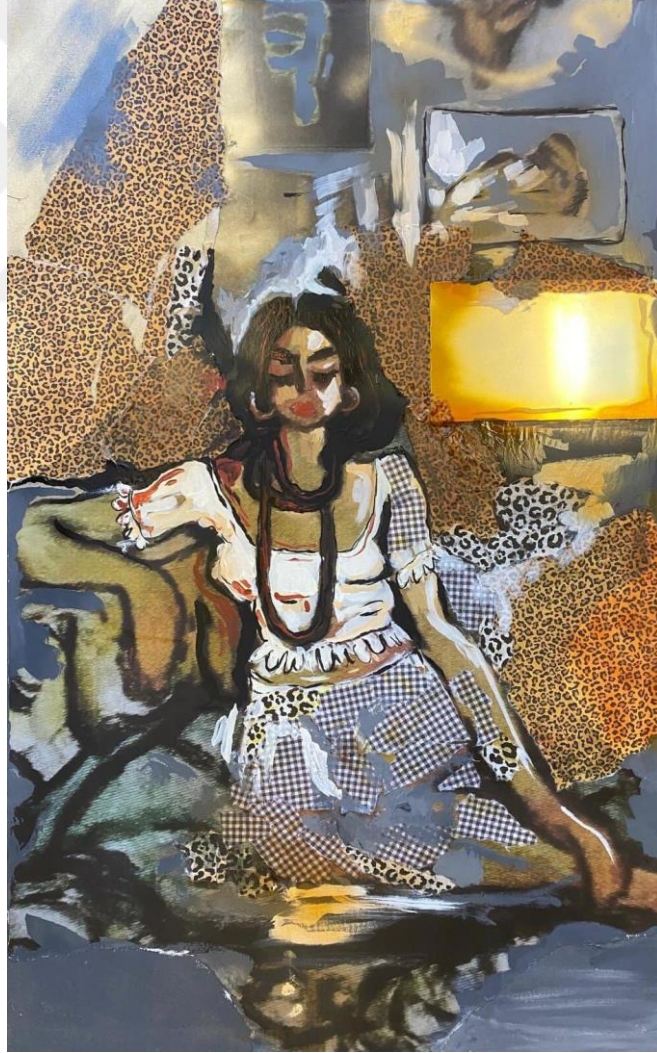
Görsel 84. Cansu Öz, “İsimsiz”, 80x130, t.ü.k.t., 2025

Görsel 84’da görülen “İsimsiz” adlı çalışma, tuval üzerine karışık bir teknik olarak ele alınmakta ve kolaj tekniğinden yararlanılmaktadır. 80x130 cm boyutlarında olan bu görsel, uzunlamasına bir şekilde dikdörtgen boyuttur.

Görsele genel olarak baktığımızda; tuvali dolduran bir kadın figürünün olduğu görülmektedir. Birçok renk ve motiflerle süslenen bu figüratif kompozisyon geometrik formlarla zenginleştirilmiştir. Bu kadın figürü, resmin hâkimiyetini ele alarak kendi iç dünyasını izleyiciye aktarmaktadır. İç mekân görüntüsünü andıran renkler ve motifler; ayrıca, kadının müstehcen oturuşu resme son derece üstünlük havası vermektedir. Sağ elini bir örtünün üzerine koyarak poz veren bu kadın; kendine dair güzellikleri düşleyen bir görüntüdedir. Yarı düş yarı gerçek âlemlerde keyfine düşkünlüğü, kendine olan özgüveni ile ben buradayım demektedir. Vücudunun vermiş olduğu kadınsılığıyla ve üzerindeki leopar deseniyle dikkat çeken bu figür, sanatçının eser üzerindeki egemenliğini başarılı bir şekilde aktarmaktadır. Siyah saçları ve başının yan

duruşuyla poz veren figürün gözleri kapalı şekilde resmedilmiştir. Soldan sağa doğru figürün arka kompozisyonu; kremden yeşile doğru renklendirilmekte ve renklerin üzeri motiflerle çalışılmıştır. Yeşil rengin üzerinde ise kâğıt parçalarıyla leopar deseni aktarılmakta ve figüre doğru yöneldiği görülmektedir. Sağ üst köşede geometrik bir form özelliği olan yarı çapraz duran kare, resme dinamizm kazandırmaktadır. Kadının elini koyduğu örtü siyah tonlarla çalışılmış ve koyu lacivertten beyaza doğru bir geçiş sağlanmıştır. Figürün üzerindeki leopar kıyafeti, kahverengi tonlarda verilmektedir. Kumaş kalitesi, kadının üzerindeki duruş şekliyle belli olmaktadır. Fırça darbelerinin kullanımı sayesinde figüratif bir anlatım kazanan bu eser, bütün albenisiyle resim sanatına tekrar hayat vererek günümüze kazandırılmıştır.

3.8. Çalışma 8

Görsel 85. Cansu Öz, "İsimsiz", 80x130, t.ü.k.t., 2025

Görsel 85’de görülen “İsimsiz” adlı çalışma, tuval üzerine karışık teknik olarak ve kolaj tekniğinden yararlanılarak çalışılmış bir resimdir ve dikdörtgen boyutlarında uzunlamasına ele alınmıştır. 80x130 cm boyutlarında gerçekleştirilen bu eser, akrilik boya yardımıyla renklendirilmiştir. Görselin orta kompozisyonunda kadın figürü görülmektedir. Bu kadın figürü iç mekânda yansıtılmaktadır. Bu iç mekân, renklerin ve motiflerin birleşimiyle oldukça geleneksel bir havayı izleyiciye solutmaktadır. Desenin çizgisel görüntüsü ve renklerin fırça kullanımı ile güçlendirilmesi figüre yeni bir nefes, tazelik kazandırmıştır. Kadının etnik giyimi, taktığı aksesuar yüzünün esmerliği ve mimikleri farklı bir dünyanın kadını olduğunu düşündürmektedir. Ellerin belli belirsiz görüntüsü desen tarzında çizilmiş olup figüratif bir yaklaşım ile ele alınmıştır. Leopar desenin soldan sağa doğru aktarılışı figürün kıyafetiyle de birleşerek bir bütünlük sağlamaktadır. Sıcak ve soğuk renklerin hâkimiyeti bir zıtlıktan ziyade birlik peşindedir. Siyah kontur çizgilerle keskinleştirilen hatlar ise resme bir dinamizm aşlamaktadır. Sarı tonların kullanımı ise; iç mekâna bir sıcaklık vererek figürün içtenliğini ve samimiyetini simgelemektedir. Görselde, kadının üzerindeki beyaz bluzun utangaçlığı temsil etmekte olduğu düşünülmektedir. Ve eteğindeki kare motiflerin ise aslında bir o kadar vurdumduymazlığını izleyiciye hissettireceği düşünülmektedir. Duruşu ve oturuşu ile sanki etrafında bir sürü kadına nispet yapar gibi resmedilmiştir. Modernliğin ve gelenekselliğin, hem renk üzerinden hem de kullanılan motifler üzerinden ele alınması günümüze aktarılan yeni bir solugun üstünlüğünü göstermektedir.

Görsel 86. Cansu Öz, Enstalasyon

Görsel 87. Cansu Öz, Enstalasyon (ayrıntı)

Görsel 88. Cansu Öz, Enstalasyon

Görsel 89. Cansu Öz, Enstalasyon (ayrıntı)

Görsel 90. Cansu Öz, Enstalasyon

Görsel 91. Cansu Öz, Enstalasyon (ayrıntı)

Görsel 86, 87, 88, 89, 90 ve 91’de görmüş olduğumuz Enstalasyondur. Oluşturulan enstalasyonda, Fahrelnissa Zeid’in enteriyör resimlerinden ilham alınarak bir düzen oluşturulmuştur. Geleneksel ve modern sanatı bir araya getirme düşüncesi ele alınmıştır.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Resim sanatı tarihi boyunca sanatçılar farklı konuları farklı imgeler kullanarak ele almışlardır ve kendilerine özel üsluplarıyla eserlerini üretmişlerdir. Bu imgelerden biri olan Kadın imgesi de resim sanatı tarihi boyunca sanatçıların çoğunlukla çalışmış olduğu konulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu tezin kapsamı, Fahrelnissa Zeid'in yapmış olduğu eserlerden bazıları seçilerek sınırlandırılmış ve bu eserler renk, doku ve geometrik form konuları ele alınarak açıklanmıştır. Kadın imgesine çalışmalarında yer veren sanatçıların araştırılması sonucu Fahrelnissa Zeid'in eserlerinde kadın imgesini kullandığını fakat geleneksel motifleri kadın imgesiyle birleştirmesi neticesinde diğer sanatçılardan ayrıldığı görülmektedir. Türk resim sanatına sayısız eserle katkı sunmuş ve çağdaş Türk resim sanatının ilk kadın sanatçılarından olan Fahrelnissa Zeid, yaşantısının inişli-çıkışlı dönemlerinde, sanatını iyileşme aracı olarak görmüştür. Bu durum beraberinde eserlerindeki üslup çeşitliliğine neden olmuştur. Değişkenliklerin ön planda olduğu dönemlerdeki eserler, aslında sanatçının içindeki savaşın bazen renklerle bazen ise geometrik formların oluşturduğu doku lekeleri üzerinden bizlere yansıtmıştır. Ayrıca, Zeid'in doğmuş olduğu ortamın ve aldığı eğitimlerin geleceğine etkisi ise göz ardı edilemez. Böylelikle sanatçı içinde bulunduğu koşullar doğrultusunda eserlerini geleneksel ve modern sanatı birleştirerek üretmiştir. Ayrıca sanatçının üretimlerinde kadın imgesi ve geleneksel motifleri bir arada kullanması ile eserlerinin zenginleştiğini de söylemek mümkündür. Geleneksel motiflerin yer aldığı çalışmalarında aynı anda zıtlıkların ve benzerliklerin bir arada kullanımı, renk kullanımı ve fırça darbeleriyle oluşturduğu dokuların geometrik formlarla bütünleştiği görülmektedir. Bu bağlamda, sanatçının eserlerinde görülen üslubun, içinde büyüdüğü doğu kültürü ve sanat hayatını etkileyen Avrupa kültürünün bir sentezidir.

Zeid'in eserlerine konu edindiği kadın imgesini; kendine özel renk, doku ve geometrik form kullanımı ile çalışarak resim sanatına farklı bir bakış açısı kazandırdığı da görülmektedir. Sanat hayatının ilk yıllarında daha realist bir anlayışa sahip olan sanatçının yıllar içerisinde özgün bir üsluba ulaşarak üretimlerini gerçekleştirmiştir. Fahrelnissa Zeid'in yapmış olduğu eskiz, enteriyör, portre, figüratif iç ve dış mekân, geometrik formlu soyut resim ve karışık teknik kullanarak üretimde bulunduğu doku

çalışmaları incelenmiştir. Sanatçının eserlerinin incelenmesi sonucunda yapmış olduğu sanatsal üretimlerin ön çalışması niteliğindeki yedi adet eskiz çalışması tezde örnek olarak verilmiştir. Sanatçı, eskiz çalışmalarını karakalem tekniği kullanarak üretmiştir. Bezemelerin ve geleneksel motiflerin sık kullanıldığı iki adet enteriyör çalışması ise sanatçının renk kullanımına örnek verilmiştir. Daha sonra toplamda yedi adet figüratifli iç mekân ve figüratifli dış mekân resimleri örnek verilmiştir. Doku ve soyut konulu sekiz adet çalışmasına yer verilmiştir. Ve yine Zeid'in yapmış olduğu on altı adet kadın portresi tezde de örnek verilmiş ve resimler betimleme-çözümleme-yargı ve yorumlama tekniği ile kısaca açıklanmıştır.

İlerleyen yıllarda soyut bir bakış açısına yönelen sanatçının devasa boyutlarda çalışmalar ürettiği de görülmektedir. Zeid, soyut resimlerinde çokça kullanmış olduğu geometrik formları, figürlü çalışmalarında da kullanmaktadır. İri gözlü, hüzün bakışlı kadın portreleri sanatçının yapmış olduğu figür çalışmalarına örnek olarak verilebilmektedir. Eserlerinde yer yer gri tonları kullanılmış olsa da yoğunlukla canlı ve net renkler sanatçının eserlerini oluşturmaktadır. Fahrelnissa Zeid çalışmalarında boya kullanım tekniğiyle dokulu alanlar oluşturmuştur. Ayrıca sanatçı boya dışında kemik, reçine, metal gibi farklı malzemeler kullanarak da çalışmalarına doku hissini kazandırmıştır.

Sanatçının üslubu değerlendirilirken net bir tarz ile karşılaşılmemiştir ve bir akıma bağlı kalarak çalışmadığı görülmüştür. Bu doğrultuda Zeid, birçok konuyu Üretimleri sırasında farklı dönemlerde ortaya koyduğu çalışmaları üslupsal farklılıklar barındırmaktadır. Sanatçı resimlerinin bir kısmını realist tarzı benimseyerek üretirken başka bir kısmını da geometrik formları kullanarak soyut bir bakış açısı ile üretmiştir. Bu durum sanatçının değişime ve gelişime açık bir sanat anlayışını benimsediğinin bir göstergesidir. Ancak Fahrelnissa Zeid'in üretimlerinin neredeyse tamamında farklılar olsa da, ortak nokta oryantalist bir tarz ile üretimlerinde bezemelere benzer yapıların kullanıldığı görülmüştür.

Resmin temelini oluşturan plastik unsurların, birçok sanatçı üzerinden farklı bakış açısıyla ele alındığı ve bu konularla ilgili fazla araştırma yapıldığı bilinmesiyle birlikte bu tezin amacı ve önemi; Fahrelnissa Zeid sanatının daha önce bu konu başlığıyla ilgili herhangi bir araştırma yapılmamış olmasıdır.

Sanatçının yapmış olduğu sanatsal üretimlerde kullandığı renk paleti, doku ve geometrik form gibi kavramlar, sanatçının eserleri üzerinden sanat eğitiminin her alanında örnek gösterilebilir. Ayrıca sanatçının eserlerinin, güzel sanatlar eğitimi alan ve sanatla uğraşan herkes için yaratıcılığa katkı sunacağı, üretimlerin niteliğini arttıracığı ve zenginleştireceği düşünülmektedir.

Sanatçının resimlerinde yer alan halı, perde ve kadın figürlerin kıyafetlerindeki etnik desenleri yaşadığımız çevrede de gördüğümüz ve gelenekselliğe olan bağlılığımızı, kültürel değerlerimizi nesilden nesle aktararak sanatın zenginleştirilmesinde büyük katkı sağladığı değerlendirilmektedir. Sonuç olarak, günlük hayatta kullanmakta olduğumuz geleneksel desenleri, sanatçının yaşamış olduğu dönemde eserlerinin konusu olduğunu görmekteyiz. Bu bağlamda, eserlerdeki geleneksel motiflerin kullanımı sayesinde öğrencilerin gizil öğrenme yoluyla geçmişin aynası olan çalışmalardaki dönem yaşantısı hakkında bilgi edinmeleri beklenmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Berkok Shami, J. (2021). **Fahrelnissa ve Ben**, 1. Baskı, Cinius Yayınları, İstanbul.
- Boydaş, N. (2007). **Sanat Eleştirisine Giriş**, 2. Baskı, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
- Bigalı, Ş. (1999). **Resim Sanatı**, 1. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Devrim, Ş. (1996). **Şakir Paşa Ailesi “Harika Çılgınlar”**, 2. Baskı, AD Yayıncılık A.Ş., İstanbul.
- Ersoy, A. (2023). **Sanat Kavramlarına Giriş**, 2. Baskı, Hayalperest Yayınevi, İstanbul.
- Gombrich, E. H. (2020). **Sanatın Öyküsü**, Erduran, E. ve Erduran, Ö. (çev.), Remzi Kitabevi A. Ş., (orijinal baskı tarihi 1997), İstanbul.
- Güvemli, Z. (2005). **Sanat Tarihi**, 4. Baskı, Varlık Yayınları A.Ş. İstanbul.
- Krause, A. C. (2005). **Rönesanstan Günümüze Resim Sanatı Öyküsü**, Zaptıoğlu, D. (çev.), Literatür Yayıncılık (orijinal baskı tarihi 2005), Almanya.
- Laidi-Hanieh, A. (2018). **Fahrelnissa Zeid İç Dünyaların Ressamı**, Berktaş, E. ve Öztekin, Ç. (çev.), RES'in yayınları (orijinal baskı tarihi 2017), İstanbul.
- Sönmez, N. (2020). **Fahrelnissa Zeid Sözlüğü**, 1. Baskı, Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş., İstanbul.
- Sönmez, N. (2022). **Paris Tecrübeleri**, 2. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Sözen, M. ve Tanyeli, U. (2023). **Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü**, 23.Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Tepecik, A. ve Toktaş, P. (2014). **Güzel Sanat Fakültelerinde Temel Sanat Eğitimi**, 1. Baskı, İleri Akademi, Ankara.
- Turani, A. (1997). **Dünya Sanat Tarihi**, 6. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yılmaz, M. (2010). **Görsel Sanatlar Eğitiminde Uygulamalar**, 5. Baskı, Data Yayınları, Ankara.
- Yolcu, E. (2004). **Sanat Eğitimi Kavramları ve Yöntemleri**, 1. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Tezler

Harmanda, Z. (2020). **1960 Sonrası Türk Baskı Resimde Kadın İmgesi**, Yüksek Lisans Tezi, Çankırı, Çankırı Karatekin Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Sanat Ve Tasarım Anabilim Dalı.

Makaleler

Babila, M. H. A. (2016). “Eski Mısır’da Kadın”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 13, 1, 129-144, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/222200> (06.12.2024).

Artnmaz, E. İ. ve Bölük, D. (2016). “Tüketimde Kültürel Boyutlar”, **Öneri Dergisi**, 7. 25, 1-7.

Atakan, B. (24-26 Eylül 2011). “Estetik Anlayışına Yeni Bir Yaklaşım”, **8. Estetik Kuramları Kongresi ve Sergisi Bildiriler El Kitabı**, İstanbul, İTÜ, 150-158.

Güray, E. (2020). “Fahrelnissa Zeid’e Işık, Renk ve Şeffaflık Bağlamında Yeniden Bir Bakış: Paleokrystal Serisi Ve Vitrayları”. **Kocaeli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi**, 8. 46-56.

İnternet Kaynakları

<https://www.lempertz.com/en/press/detail/prominent-works-by-anselm-kiefer/>, (13.12.2024).

<https://www.palazzostrozzi.org/en/visite-guidate-universita-anselm-kiefer/>, (13.12.2024).

Görsel Kaynakça

Görsel 1. Sönmez, N. (2020). **Fahrelnissa Zeid Sözlüğü**, 1. Baskı, Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş., İstanbul:15.

Görsel 2. Sönmez, N. (2020). **Fahrelnissa Zeid Sözlüğü**, 1. Baskı, Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş., İstanbul:18.

Görsel 3. Sönmez, N. (2020). **Fahrelnissa Zeid Sözlüğü**, 1. Baskı, Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş., İstanbul:20.

Görsel 4. Sönmez, N. (2022). **Paris Tecrübeleri**, 2. Baskı, Yapı Kredi Yayınlar, İstanbul:12.

Görsel 5. Laïdi-Hanieh, A. (2018). **Fahrelnissa Zeid İç Dünyaların Ressamı**, 1. Baskı, RES’in yayınları, İstanbul:26.

- Görsel 6. Sönmez, N. (2022). **Paris Tecrübeleri**, 2. Baskı, Yapı Kredi Yayınlar, İstanbul:53.
- Görsel 7. Sönmez, N. (2022). **Paris Tecrübeleri**, 2. Baskı, Yapı Kredi Yayınlar, İstanbul:59.
- Görsel 8. N. (2020). **Fahrelnissa Zeid Sözlüğü**, 1. Baskı, Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş., İstanbul:54.
- Görsel 9. https://bianet.org/haber/a-dan-z-ye-fahrelnissa-zeid-cosku-ve-melankoli-238106#google_vignette (21.11.2024).
- Görsel 10. Sönmez, N. (2022). **Paris Tecrübeleri**, 2. Baskı, Yapı Kredi Yayınlar, İstanbul:63.
- Görsel 11. Sönmez, N. (2022). **Paris Tecrübeleri**, 2. Baskı, Yapı Kredi Yayınlar, İstanbul:61.
- Görsel 12. <https://www.galerinevistanbul.com/tr/artists/46-nejad-devrim/works/9688-nejad-devrim-isimsiz-1948/> (22.11.2024).
- Görsel 13. <https://www.galerinevistanbul.com/tr/artists/46-nejad-devrim/works/9693-nejad-devrim-alyosa-1946/> (22.11.2024).
- Görsel 14. <https://arkeofili.com/paleolitik-donemden-en-etkileyici-10-venus/> (04.12.2024).
- Görsel 15. <https://arkeofili.com/paleolitik-donemden-en-etkileyici-10-venus/> (04.12.2024).
- Görsel 16. <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=2562034947343716&id=1666258433588043&set=a.1666271276920092> (04.12.2024)
- Görsel 17. <https://kavrakoglu.com/eski-misir-7-eski-misirda-heykelresim/> (04.12.2024).
- Görsel 18. <https://parisgezgini.com.tr/louvre-muzesi-antik-misir-bolumu/> (04.12.2024).
- Görsel 19. <https://wannart.com/icerik/11224-gizemli-misir-uygarligina-ait-5-heykel-3> (04.12.2024).
- Görsel 20. <https://arkeotur.tumblr.com/post/51668174355/bi-r-antakyalinin-i-nsanli%C4%9Fa-arma%C4%9Fani-mi-lo-ven%C3%BCs%C3%BC> (04.12.2024).
- Görsel 21. [https://tr.wikipedia.org/wiki/Ven%C3%BCs%27%C3%BCn_Do%C4%9Fu%C5%9Fu_\(Botticelli\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Ven%C3%BCs%27%C3%BCn_Do%C4%9Fu%C5%9Fu_(Botticelli)) (04.12.2024).
- Görsel 22. https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:Fra_Angelico_043.jpg (06.12.2024).

- Görsel 23. https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:Da_Vinci_The_Annunciation.jpg (06.12.2024).
- Görsel 24. https://tr.wikipedia.org/wiki/Mona_Lisa (06.12.2024).
- Görsel 25. <https://bayaiyi.com/vincent-van-gogh/> (06.12.2024).
- Görsel 26. <https://bayaiyi.com/vincent-van-gogh/> (06.12.2024).
- Görsel 27. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/31/Claude_Monet_023.jpg (11.12.2024).
- Görsel 28. [https://en.wikipedia.org/wiki/Weeping_Willow_\(painting\)#/media/File:Claude_Monet,_Weeping_Willow.JPG](https://en.wikipedia.org/wiki/Weeping_Willow_(painting)#/media/File:Claude_Monet,_Weeping_Willow.JPG) (11.12.2024).
- Görsel 29. <https://www.singularart.com/en/blog/2024/04/02/spatial-concept-waiting-by-lucio-fontana/> (06.12.2024).
- Görsel 30. <https://www.familiscope.fr/sorties-famille/sorties-culturelles/le-ciel-comme-atelier-yves-klein-et-ses-contemporains-centre-pompidou-metz-15010> (06.12.2024).
- Görsel 31. <https://hero-magazine.com/article/77969/yves-klein-the-young-frenchman-who-pre-dated-the-pop-art-youthquake> (06.12.2024).
- Görsel 32. <https://www.palazzostrozzi.org/en/visite-guidate-universita-anselm-kiefer/> (13.12.2024).
- Görsel 33. <https://www.lempertz.com/en/press/detail/prominent-works-by-anselm-kiefer.html> (13.12.2024).
- Görsel 34. [https://tr.wikipedia.org/wiki/Paul_C%C3%A9zanne#/media/Dosya:Paul_C%C3%A9zanne,_1888,_Mardi_gras_\(Pierrot_et_Arlequin\),_oil_on_canvas,_102_x_81_cm,_Pushkin_Museum.jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/Paul_C%C3%A9zanne#/media/Dosya:Paul_C%C3%A9zanne,_1888,_Mardi_gras_(Pierrot_et_Arlequin),_oil_on_canvas,_102_x_81_cm,_Pushkin_Museum.jpg) (11.12.2024).
- Görsel 35. <https://bilgihanem.com/pablo-picasso-kimdir/> (11.12.2024).
- Görsel 36. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Tableau_no_1,_Piet_Mondrian,_1913.jpg (13.12.2024).
- Görsel 37. <https://www.istanbulsanatevi.com/sanaticilar/soyadi-m/mondrian-piet/piet-mondrian-mavi-kirmizi-ve-sarili-kompozisyon/> (18.12.2024).
- Görsel 38. <https://www.istanbulsanatevi.com/sanaticilar/soyadi-m/mondrian-piet/piet-mondrian-kompozisyon-no-05/> (13.12.2024).
- Görsel 39. [https://tr.wikipedia.org/wiki/Piet_Mondrian#/media/Dosya:Piet/Mondrian,_1911,_Gray_Tree_\(De_grijze_boom\),_oil_on_canvas,_79.7_x_109.1_cm,_Gemeentemuseum_Den_Haag,_Netherlands.jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/Piet_Mondrian#/media/Dosya:Piet/Mondrian,_1911,_Gray_Tree_(De_grijze_boom),_oil_on_canvas,_79.7_x_109.1_cm,_Gemeentemuseum_Den_Haag,_Netherlands.jpg) (18.12.2024).

- Görsel 40. <https://www.themaggar.com/opucuk-klimt-hikayesi/> (13.12.2024).
- Görsel 41. <https://www.alem.com.tr/sanatcilar/gustav-klimtin-hayati-sanati-ve-esserleri-1082928> (13.12.2024).
- Görsel 42. <https://www.alem.com.tr/sanatcilar/gustav-klimtin-hayati-sanati-ve-esserleri-1082928> (13.12.2024).
- Görsel 43. Laïdi-Hanieh, A. (2018). **Fahrelnissa Zeid İç Dünyaların Ressamı**, 1. Baskı, RES'in yayınları, İstanbul:31.
- Görsel 44. Laïdi-Hanieh, A. (2018). **Fahrelnissa Zeid İç Dünyaların Ressamı**, 1. Baskı, RES'in yayınları, İstanbul:22.
- Görsel 45. Laïdi-Hanieh, A. (2018). **Fahrelnissa Zeid İç Dünyaların Ressamı**, 1. Baskı, RES'in yayınları, İstanbul:32.
- Görsel 46. Laïdi-Hanieh, A. (2018). **Fahrelnissa Zeid İç Dünyaların Ressamı**, 1. Baskı, RES'in yayınları, İstanbul:33.
- Görsel 47. Laïdi-Hanieh, A. (2018). **Fahrelnissa Zeid İç Dünyaların Ressamı**, 1. Baskı, RES'in yayınları, İstanbul:46.
- Görsel 48. Laïdi-Hanieh, A. (2018). **Fahrelnissa Zeid İç Dünyaların Ressamı**, 1. Baskı, RES'in yayınları, İstanbul:46.
- Görsel 49. Laïdi-Hanieh, A. (2018). **Fahrelnissa Zeid İç Dünyaların Ressamı**, 1. Baskı, RES'in yayınları, İstanbul:40.
- Görsel 50. Laïdi-Hanieh, A. (2018). **Fahrelnissa Zeid İç Dünyaların Ressamı**, 1. Baskı, RES'in yayınları, İstanbul:76.
- Görsel 51. Laïdi-Hanieh, A. (2018). **Fahrelnissa Zeid İç Dünyaların Ressamı**, 1. Baskı, RES'in yayınları, İstanbul:77.
- Görsel 52. Laïdi-Hanieh, A. (2018). **Fahrelnissa Zeid İç Dünyaların Ressamı**, 1. Baskı, RES'in yayınları, İstanbul:78.
- Görsel 53. Laïdi-Hanieh, A. (2018). **Fahrelnissa Zeid İç Dünyaların Ressamı**, 1. Baskı, RES'in yayınları, İstanbul:82.
- Görsel 54. Laïdi-Hanieh, A. (2018). **Fahrelnissa Zeid İç Dünyaların Ressamı**, 1. Baskı, RES'in yayınları, İstanbul:83.
- Görsel 55. <https://www.artkolik.net/yazilar/fahrelnissa-zeid-hakkinda-bilmedikleriniz-7805> (22.12.2024).
- Görsel 56. <https://www.google.com/imgres?q=fahrelnissa%20zeid%20portreleri&imgurl=https%3A%2F%2Fi.milliyet.com.tr> (18.12.2024).

- Görsel 57. <https://tr.pinterest.com/pin/336010822195907805/> (18.12.2024).
- Görsel 58. <https://www.unlimitedrag.com/post/fahrelnissa/zeid/firtinaya/dogru> (18.12. 2024).
- Görsel 59. <https://bi-ozet.com/2021/12/14/dirimartta-yeni-sergi-portreler/> (22.12. 2024).
- Görsel 60. <https://bi-ozet.com/2021/12/14/dirimartta-yeni-sergi-portreler/> (22.12. 2024).
- Görsel 61. <https://www.mackasanatgalerisi.com/Before2021English/Exhibitions/Fahrelnissa-Zeid-1988--1989-0> (02.01.2025).
- Görsel 62. Laïdi-Hanieh, A. (2018). **Fahrelnissa Zeid İç Dünyaların Ressamı**, 1. Baskı, RES'in yayınları, İstanbul:217.
- Görsel 63. Laïdi-Hanieh, A. (2018). **Fahrelnissa Zeid İç Dünyaların Ressamı**, 1. Baskı, RES'in yayınları, İstanbul:219.
- Görsel 64. <https://artam.com/muzayede/302-degerli-tablolar-ve-antikalar/fahrelnissa-zeid-1901-1991-yeniden-dogus> (04.01.2025).
- Görsel 65. <https://www.zaferozdemartproject.com/urun/5188353/fahrelnissa-zeid-1901-1991-litograf-lithograph-> (06.01.2025).
- Görsel 66. <https://www.ensonhaber.com/biyografi/sanatici/fahrelnissa-zeid-kimdir> (06.01.2025).
- Görsel 67. Laïdi-Hanieh, A. (2018). **Fahrelnissa Zeid İç Dünyaların Ressamı**, 1. Baskı, RES'in yayınları, İstanbul:106.
- Görsel 68. <https://www.antikalar.com/cama-hayat-veren-sanatc-emile-galle> (06.01.2025).
- Görsel 69. Laïdi-Hanieh, A. (2018). **Fahrelnissa Zeid İç Dünyaların Ressamı**, 1. Baskı, RES'in yayınları, İstanbul:141.
- Görsel 70. <https://www.antikalar.com/cama-hayat-veren-sanatc-emile-galle> (06.01. 2025).
- Görsel 71. <https://www.antikalar.com/cama-hayat-veren-sanatc-emile-galle> (06.01. 2025).
- Görsel 72. <https://www.antikalar.com/cama-hayat-veren-sanatc-emile-galle> (06.01. 2025).
- Görsel 73. <https://www.alem.com.tr/foto-galeri/fahrelnissa-zeid-in-eserleri-satisa-cikiyor-831875> (06.01.2025).

Görsel 74. <https://www.unlimitedrag.com/post/yel-toz-portreler-fahrelnissa-zeid> (06.01.2025).

Görsel 75. <https://cdn.kacgun2017.com/wp-content/uploads/2023/09/unnamed-file-595.jpg> (06.01.2025).

Görsel 76. <https://cdn.kacgun2017.com/wp-content/uploads/2023/09/unnamed-file-595.jpg> (06.01.2025).

Görsel 77. <https://cdn.kacgun2017.com/wp-content/uploads/2023/09/unnamed-file-595.jpg> (06.01.2025).

Görsel 78. Cansu Öz Arşivi

Görsel 79. Cansu Öz Arşivi

Görsel 80. Cansu Öz Arşivi

Görsel 81. Cansu Öz Arşivi

Görsel 82. Cansu Öz Arşivi

Görsel 83. Cansu Öz Arşivi

Görsel 84. Cansu Öz Arşivi

Görsel 85. Cansu Öz Arşivi

Görsel 86. Cansu Öz Arşivi

Görsel 87. Cansu Öz Arşivi

Görsel 88. Cansu Öz Arşivi

Görsel 89. Cansu Öz Arşivi

Görsel 90. Cansu Öz Arşivi

Görsel 91. Cansu Öz Arşivi

Görsel 92. https://en.wikipedia.org/wiki/The_Dessert:_Harmony_in_Red_%28The_Red_Room%29#/media/File:Matisse-The-Dessert-Harmony-in-Red-Henri-1908-fast.jpg (22.03.2025).

Görsel 93. Laïdi-Hanieh, A. (2018). **Fahrelnissa Zeid İç Dünyaların Ressamı**, 1. Baskı, RES'in yayınları, İstanbul:85.

Görsel 94. Laïdi-Hanieh, A. (2018). **Fahrelnissa Zeid İç Dünyaların Ressamı**, 1. Baskı, RES'in yayınları, İstanbul:85.

Görsel 95. <https://www.arthipo.com/tr-tr/henri-matisse-kadin-okuyor.html>
(08.04.2025).

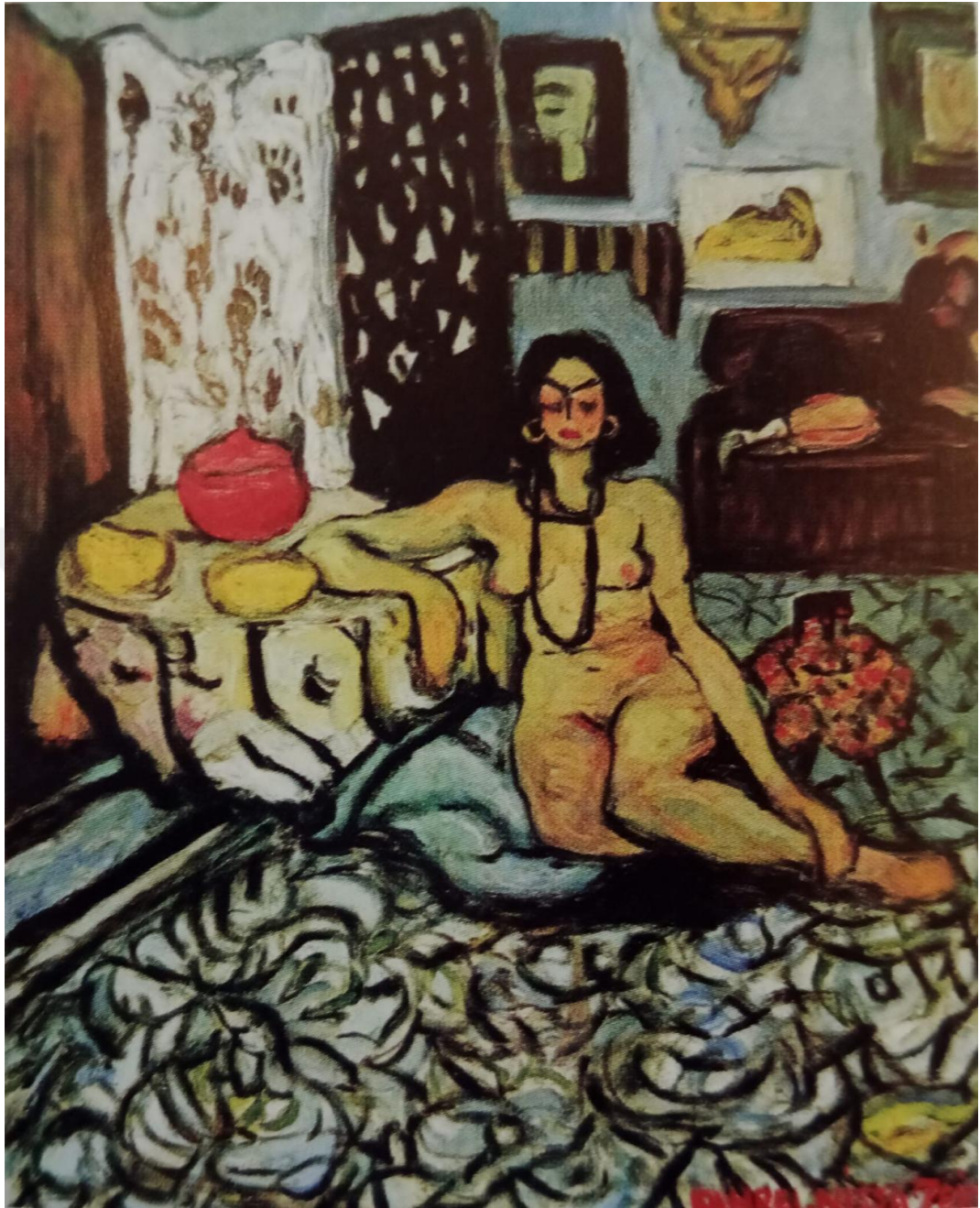

EKLER

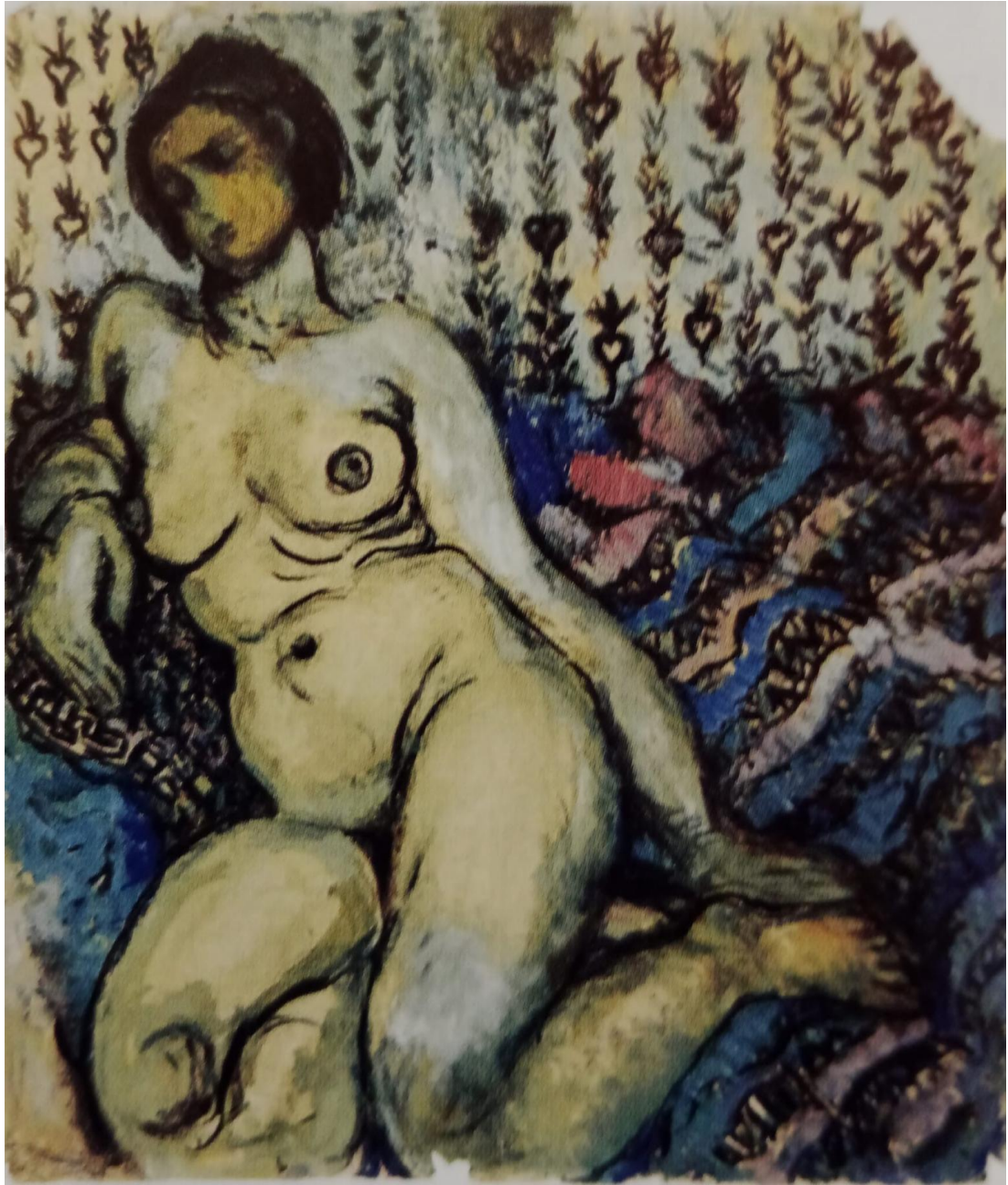
Ek I: Sanatsal Üretimlerde Alıntılama Yapılan Eserler

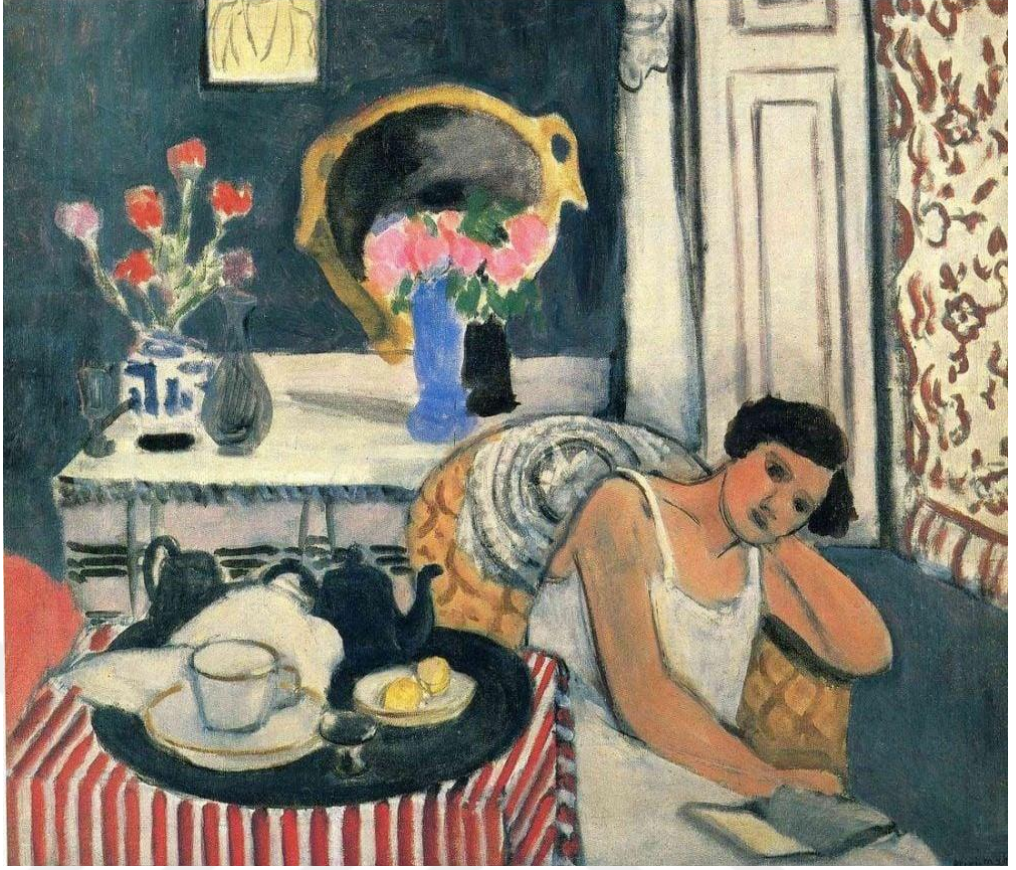
Görsel 92. Henri Matisse, The Dessert: Harmony in Red (The Red Room), 1908

Görsel 93. Fahrelnissa Zeid, Nü, 1944

Görsel 94. Fahrelnissa Zeid, Etüt, 1944

Görsel 95. Henri Matisse, Kadın Okuyor